

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Ing. Gabriela Sovová

Osobnostní vývoj literárních hrdinů ve vybraných dílech současné české literatury

Olomouc 2021

vedoucí práce: Mgr. Michal Kříž, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Michalu Křížovi, Ph.D. za odborné vedení, inspiraci a ochotu, kterou mi věnoval během zpracovávání diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala svědomitě a samostatně za pomoci uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

2021

.....

Podpis

Obsah

Úvod	5
1. Současný člověk a jeho osobnostní vývoj.....	7
2. Osobnostní vývoj člověka dle psychologie osobnosti.....	10
3. Rozbor vybraných děl současné české literatury	20
4. Osobnostní vývoj hlavních hrdinů dle psychologie osobnosti.....	31
5. Návrh práce s daným tématem v hodinách literatury pro žáky II. stupně ZŠ	50
Závěr.....	63
Zdroje.....	65
Přílohy	69
Anotace	70

Úvod

Diplomovou práci na uvedené téma jsem si vybrala z toho důvodu, že mě zajímá téma osobnostního rozvoje a mým záměrem bylo zpracovat náhled na tuto problematiku skrze vybraná literární díla ze současné české literatury. Nebylo jednoduché vybírat díla ze současné české literatury, jelikož téma osobnostního rozvoje se v poslední době stává komerčním „zbožím“. Svůj výběr jsem provedla z děl, která byla oceněna cenami Magnesia Litera. Nakonec jsem zvolila dílo, které bylo nominováno na cenu „Litera za prózu“ – *Dějiny světla* od Jana Němce. Další autorka, která mě v uvedeném tématu oslovila, byla Hana Androniková, která za dílo *Nebe nemá dno* obdržela „Cenu čtenářů“ v rámci ocenění Magnesia Litera. Dále jsem zamýšlela provést výběr ze začínajících a neznámých autorů. V tomto případě jsem se rozhodla pro Jitku Juliet Navrátilovou a její prvotinu *Myslet srdcem*. K mému překvapení jsem zjistila, že Hana Androniková a Jitka J. Navrátilová se v knize zabývají podobným tématem – hledají cesty k vyléčení se z nemoci a používají k tomu alternativní formy léčby. Román *Dějiny světla* se odlišuje tím, že se jedná o rozsáhlý román pojednávající o životě fotografa Františka Drtikola a zahrnuje celý jeho život, kdežto ostatní díla pojednávají o určitém životním úseku hlavních hrdinek.

Pro všechny vybrané romány je však typické, že se děj dotýká osobnostního rozvoje člověka. Ať už v době dospělosti, jak tomu bylo u Františka Drtikola v *Dějínách světla*, nebo ve vypjatých situacích fyzického onemocnění, jak tomu bylo u hlavních hrdinek v dalších dvou knihách. Každý z uvedených autorů používá jazyk odlišným a mnohdy neotřelým způsobem. Z toho důvodu také práce zahrnuje spoustu citací přímo z knih. V každém díle lze nalézt mnoho úvah na téma lidské existence, smyslu života, sebepoznání a obratu člověka do nitra. Cílem práce však není jen náhled do uvedeného tématu skrze současnou českou literaturu, ale také analyzovat různé přístupy psychologů k tématu rozvoje osobnosti. Psychologických teorií je v uvedené oblasti mnoho, vybrala jsem pro účely této práce převážně ty, které podle mého soudu nejlépe reprezentují téma vývoje osobnosti a lze je aplikovat na problematiku osobnostního rozvoje hlavních hrdinů. Z nich byly pak vybrány ty, které byly v další části práce využity k analýze osobnosti hlavních hrdinů.

Práce je zaměřena na problematiku osobnostního vývoje literárních hrdinů v současné české literatuře.

Cílem diplomové práce je analyzovat teoretické psychologické koncepce o rozvoji osobnosti člověka a na základě vybraných kritérií z těchto teorií analyzovat osobnost hlavních hrdinů z konkrétních děl současné české literatury. V poslední části práce pak předložit návrh, jak lze s uvedeným tématem pracovat v hodinách českého jazyka a literatury na II. stupni základních škol.

Nejprve bude předložen pohled na člověka dnešní doby a jeho způsob života. Čím je obklopen, jak žije, tráví svůj čas a co ho vede k záměrnému sebepoznávání.

Ve druhé kapitole budou představeny jednotlivé vybrané teorie psychologie osobnosti.

Třetí kapitola bude představovat rozbor vybraných děl současné české literatury, které se určitým způsobem dotýkají tématu rozvoje osobnosti. Bude představen jejich stručný literární rozbor a děj jednotlivých děl.

Další kapitola přiblíží osobnostní vývoj hlavních hrdinů, který bude posuzován na základě vybraných kritérií z psychologických teorií. Bude využita práce s jednotlivými díly a s konkrétními pasážemi z knih, na kterých bude demonstrováno splnění/nesplnění daného kritéria.

V poslední kapitole bude předložen návrh práce s uvedeným tématem ve výuce českého jazyka a literatury na II. stupni základní školy, konkrétně v 8. třídě. Pro tento účel budou zpracovány návrhy příprav do vyučovacích hodin, které představí způsob, jak lze psychologické téma použít k práci s konkrétními literárními díly a hlavními hrdiny.

1. Současný člověk a jeho osobnostní vývoj

Co můžeme chápat pod pojmem osobnostní vývoj? Nejprve bude důležité uvědomění, co je osobnost. Osobnost člověka můžeme definovat jako soustavu vlastností, které charakterizují celistvou individualitu daného člověka zaměřeného na uskutečňování svých cílů a realizování svých potenciálů.¹ Osobnost každého člověka má svá specifika. Nicméně v současné době jsou naše životy ovlivňovány podobnými aspekty. Vývoj naší osobnosti formují vnější faktory, kterým se nelze vyhnout.

Mezi vnější faktory můžeme zařadit klimatické podmínky, kvalitu životního prostředí, sociální prostředí, společenské změny a v neposlední řadě také informační věk, který působí na každého člověka skrze moderní technologie.²

Současná společnost tráví svůj denní čas odlišným způsobem, než tomu bylo u předchozích generací. Většina v ranních hodinách odchází do práce/školy, členové rodiny se vrací domů v odpoledních nebo večerních hodinách. Rodina je přes den „spojena“ skrze mobil, případně jiná zařízení. Tyto moderní technologie nám umožňují spoustu přínosných věcí, díky nim máme přístup k informacím téměř odevšad, ale o mnohé nás také okrádají. Například jak mladí lidé, tak starší, mohou být těmito informacemi přehlčeni. Lidský mozek jimi může být přetěžován, u dětí je velké riziko, že si mnohé informace ani nedovedou vysvětlit a vyrovnat se s nimi. Mohou vyvolávat zmatek, nebo přílišnou důvěru v možnosti informační techniky.³

Člověk pod náporům informací a vjemů z vnějšího světa cítí potřebu většího klidu, potřebuje doslova „vypnout“. Často se objevuje pojem „digitální detox“ jako jeden ze způsobů, jak se vymanit z onoho negativního vlivu informačního věku.

Psychologové stále častěji hovoří o tzv. duševní hygieně, která by se měla stát běžnou součástí dnešního člověka. Duševní hygiena je systém vědecky propracovaných doporučení a pravidel, které slouží k udržení, prohloubení nebo k navrácení duševního zdraví a duševní rovnováhy. Duševní hygiena se nachází na pomezí psychologických, lékařských a sociálních věd. Zabývá se možnostmi seberegulace v každodenním životě.

¹ HELUS, Zdeněk. *Osobnost a její vývoj*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009. str.6 ISBN 978-80-7290-396-2.

² ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. str. 124 ISBN 80-7066-534-3.

³ SHENK, David. *Data Smog : Surviving the Information Glut*. 1 st ed. San Francisco : Harper Edge, 1997, ISBN 0060187018. str. 146-151

Neboť v současnosti je již známý vliv duševního rozpoložení člověka na jeho celkové zdraví.⁴

Další negativní jev vyskytující se v informačním věku je větší osamělost lidí. Z výzkumů plyne, že ani sociální sítě, které umožňují být v kontaktu s velkým množstvím lidí, neumenšují pocit osamělosti u jedinců. Právě z toho důvodu, že sociální sítě mnohdy nahrazují osobní kontakt nebo hovor, dochází ke snížení bližší interakce mezi lidmi, a tudíž k menší četnosti reálných mezilidských kontaktů.⁵

Je zřejmé, že v dnešní době jsou si lidé více vzdáleni, než tomu bylo v předchozích generacích. I to je jeden z možných důvodů, proč spousta lidí dnes hledá v životě něco dalšího, něco, co jim pomůže žít lépe a jinak.

Na knižním trhu se objevuje spousta literatury na téma sebepoznání, ať už ze zahraniční, nebo z domácí tvorby. Nelze však tvrdit, že fenomén hledání sebe sama se objevuje až dnes. Možná je v současnosti více viditelný, ale byl zde již od dob starověku. Vznik mnohých náboženství jsou toho důkazem.

Tak bychom mohli pokračovat dál napříč dějinami filozofie a zjistili bychom, že v každé době si lidé kladli podobné otázky. Současná filozofie hovoří o tomtéž. Například filozofka a fenomenoložka Anna Hogenová tvrdí, že: „*Je třeba vést rozhovor v přírodě, chodit sám na procházky, pustit k sobě nebe a nemyslet na to, co budu dělat zítra. To si zakažte.*“ Dále také: *Sváteční je čas, kdy se noříme do hloubky v dané přítomnosti, protože nás nic z budoucnosti vlastně neobtěžuje. To bychom měli sami sobě nejvíc darovat v této době, poněvadž to neděláme skoro nikdy.*“ Podává tak v podstatě jakýsi návod na to, jak prakticky provádět duševní hygienu. Dále také hovoří o tom, jak je důležité být k sobě pravdivý a být ochoten se podívat na svůj život opravdově a neutíkat před tím, co je nám nepříjemné. „*Pustit k sobě tu hloubku znamená pustit k sobě otázky, kterých se bojíme. A těch je hodně. Týkají se zdraví, smrti, našeho společného života s manželem, manželkou, dětmi a tak dále. Pustit to k sobě, ale v té syrové pravdivosti, jinak to nemá smysl.*“⁶ Anna Hogenová vybízí k pravdivosti a také k ochotě pustit k sobě i ty negativní emoce, prožitky. V dnešní době se lidé často dopouštějí toho, že utíkají před tím nepříjemným, snaží se ignorovat svůj smutek. „*Smutek do života bytostně patří. Na dně*

⁴ MÍČEK, Libor. Duševní hygiena. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 207 s.

⁵ Masarykova univerzita: Studentský výzkum: Osamělost nemusí být znát. *Zprávy z muni* [online]. 9.7. 2020 [cit. 2021-5-24]. ISSN 1801-0814. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/veda-a-vyzkum/13084-studentsky-vyzkum-osamelost-nemusi-byt-znat-a-socialni-site-ji-neumensuji>

⁶ KUBÍČEK, Petr. *Patalie: Sváteční čas je ten, kdy se plně noříme do přítomnosti* [online]. [cit. 2021-5-05]. Dostupné z: <https://patalie.cz/svatecni-cas-je-ten-kdy-se-plne-norime-do-pritomnosti-rika-filozofka-anna-hogenova/>

*toho smutku, pokud si ho dovolíme k sobě pustit a prodlévat v tom, co ten smutek přináší, je jako obdarování čistá radost. Vždycky. Kdyby člověk ty smutky tak nezaháněl a nelikvidoval je v sobě, možná že by měl i lepší život.*⁷

V dnešní době již lidé zpravidla netrpí nedostatkem, v naší zemi nezuří válka. Přístřeší, jídlo a bezpečí již nepatří mezi palčivé problémy. Do popředí se dostávají další potřeby lidí, ty vyšší, které přivádí člověka k tomu, aby pátral po něčem dalším. Mnozí se k těmto tématům dostanou skrze nepříjemnou životní zkušenost a nechápou její smysl. Pak nastává období otázek a hledání.

O tématu sebepoznání a o lidském štěstí hovoří například český mystik, spisovatel a právník JUDr. Eduard Tomáš, který sděluje, že: *„Není trvalého štěstí v žádném z předmětů světa. Je v nás ...*⁸

⁷ Tamtéž.

⁸ ŠALOMON, Jan. *Není trvalého štěstí v žádném z předmětů světa. Je v nás. Aneb o dlouhé cestě.* [online]. In: . [cit. 2021-5-5]. Dostupné z: <https://www.salomoun.cz/post/neni-trvaleho-stesti-v-zadnem-z-predmetu-sveta-je-v-nas-aneb-o-dlouhe-ceste/>

2. Osobnostní vývoj člověka dle psychologie osobnosti

Odborné zdroje nabízí několik výkladů, jak lze chápat osobnost člověka a její vývoj. Nejprve si definujme pojem osobnost. Co je osobnost člověka? Uvedeným pojmem se zabývá spousta psychologů a existuje několik definic, které specifikují osobnost člověka. Milan Nekonečný uvádí, že osobnost je charakterizována třemi psychickými vlastnostmi. Nejprve relativní stabilitou v čase, následně konzistencí jejích projevů v různých situacích a nakonec tvrdí, že osobnost se navenek projevuje určitou spojitostí.

Nyní se nabízí blíže okomentovat rozvoj osobnosti.

„Rozvoj osobnosti člověka můžeme definovat jako zkoumání sebe samých, dále také jako zdokonalování sebe z různých stránek své osobnosti. Přičemž každý jedinec bude rozvíjet jiné části sebe sama a bude se rozvíjet tam, kde se mu jeví, že má určité slabiny, nebo naopak bude chtít zdokonalit ta místa své osobnosti, kde již nyní vidí svůj potenciál.“⁹

„Vzhledem ke globalizačním změnám a různým procesům, kterými současný člověk prochází, se dá říci, že je téměř nutností, aby byl jedinec, jeho schopnosti a potenciál dále rozvíjen.“¹⁰

Následující část bude pojednávat o několika vybraných teoriích psychologie osobnosti člověka. Pro účely této práce bylo nutné zvolit takové koncepce, které dle mého soudu co nejlépe deklarují vývoj osobnosti člověka a lze z nich pak zároveň vybrat taková kritéria, které je možno použít v další části práce k analýze osobnostního vývoje hlavních hrdinů.

Teorie psychosociálních stádií dle E. H. Eriksona

Uvedená teorie E. H. Eriksona původně vychází z psychosexuálních stádií dle S. Freuda. Tuto teorii však Erikson upravuje a také obohacuje o další poznatky. Erikson zdůrazňuje zásadní roli raného dětství při formování osobnosti člověka. Dále chápal vývoj osobnosti člověka jako proces, který se realizuje v určitých stádiích od narození, přes dospělosti a až do stáří. Klíčovým determinantem je zde pokaždé konflikt, který se musí vyřešit a od nichž se odvíjí průchod do dalších stádií.¹¹

Životní stádia dle Eriksona:

⁹ PROKOPENKO a KUBR. *Vzdělávání a rozvoj manažerů*. Praha: Grada, 1996. ISBN 80-716925-0-6.

¹⁰ KŘÍŽ, Petr. *Kdo jsem, jaký jsem: aktivity pro osobnostní a sociální výchovu k podpoře sebepoznání a sebepojetí*. Kladno: AISIS, 2005. ISBN 80-239-4669-2.

¹¹ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998. str. 68 ISBN 80-7178-251-3.

1. **Důvěra X nedůvěra (0 až 1 rok):** základním je zde vztah matky a dítěte, kde se vytváří základ pro důvěru v sebe sama a ve druhé. Taktéž zde ale může vzniknout nedůvěra. Dítě potřebuje prožitek bezpečí a to se naplňuje tehdy, poskytuje-li mu matka naplnění jeho potřeb a tužeb a je-li její chování předvídatelné. Potřeby v této kategorii může naplňovat také zastupující osoba. Jde především o stálost a účinnost této péče. Pokud jsou potřeby dítěte naplněny, v jedinci je naděje na to, že v životě můžou být jeho potřeby a touhy naplněny. V dospělosti pak tento jedinec lidem důvěřuje, dostává od nich a taktéž vrací ve stejné míře. V případě nenaplnění je naopak nedůvěřivý vůči lidem a snaží se i oklikou o to, aby od nich dostal to, co potřebuje.

2. **Autonomie X hanba a pochybnosti (1 až 3 rok)** Kolem druhého roku života si dítě osvojuje sebedůvěru, která spočívá v jeho schopnosti se samostatně rozhodnout. Pokud je jeho volba rodiči potvrzována jako dobrá, buduje se v něm samostatnost a schopnost vynaložit úsilí. Není-li tomu tak, dítě si vytvoří pocit zahanbení a pochybuje o sobě. Důležité je v tomto stádiu, aby dítě uplatňovalo vůli, kterou realizuje svůj svobodný výběr a uplatní sebe sama.

3. **Iniciativa X vina (3 až 6 let)** V tomto období má dítě za úkol si osvojit dovednost být zodpovědný za své činy. Jeho iniciativa k aktivitě by měla být okolím vnímána jako dobrá a měla by být podporována. Příznivý vývoj v tomto období vede potom jedince k cílevědomosti a k aktivitě ve vlastním zaměřeném úsilí. Pokud je zde však příliš velká snaha o úspěch, může to vést k pocitům viny, zejména v situacích, kdy jsou zároveň přehlíženy potřeby jiných lidí. Je-li období zvládnuto, jedinec jde v životě do nových výzev, nebojí se experimentování a zvládne spolupracovat o dalšími lidmi. V opačném případě raději nedělá nic, než aby něco pokazil a má strach dělat chyby.

4. **Snaživost X méněcennost (6 až 12 let)** Jedinec se s nástupem do školního procesu učí kontrolovat vlastní představivost a skrze práci ve škole se buduje snaživost. Jeho činnost se pohybuje od hry k jiným dovednostem, kterých je třeba pro správnou manipulaci s nástroji. Pokud je v tomto období dítě upozorňováno na to, že své úkoly nezvládlo, může zde vzniknout pocit méněcennosti. V tomto období je klíčová kompetence směřující k využívání fyzických a psychických dovedností k dotahování úkolů. Daří-li se dítěti věc dokončit, dokáže být na sebe hrdé. V opačném případě se cítí méněcenně.

5. **Identita X zmatení rolí (12 až 20 let)** Toto období je charakteristické touhou po nalezení smysluplné role ve společnosti a definováním sebe sama. Je spojeno

s pubertálním obdobím. Jedinec se dostává do situace kdy je nutné dospívat a mnohdy prožívá nejistotu v definování toho, co v životě chce. Jde o pojetí vlastního já, svého místa a smyslu ve světě. Vznikne-li jasné sebepojetí, pomáhá to i k vytváření dobrých vztahů k druhým i sobě. Může dojít k tzv. zmatení rolí, kdy jedinec neví, jak skloubit určité role. Taktéž může nastat potíž se sexuální identitou. Erikson tvrdí, že proces hledání identity je převážně málokdy dokončen v tomto stádiu. Mnohdy trvá celou první polovinu života člověka. Není-li toto období zvládnuto, člověk se necítí spojen se sebou a v životě předstírá, aby se zalíbil ostatním a přijali jej.

- 6. Intimita X osamělost (raná dospělost)** Hlavním tématem tohoto období je být schopen dosáhnout důvěrného spojení s druhým člověkem. Ctnost, která provází uvedenou etapu, je láska. Člověk zde navazuje vztahy pohlavního partnerství. Předpokladem je zde schopnost být zranitelným vůči druhému, otevřít své srdce. Bylo-li v předchozích obdobích několik potíží, jedinec se bojí podstoupit riziko spojené s případným neúspěchem a rozpadem vztahu. Navazuje pak spíše povrchní vztahy, nebo takové, kdy každý s partnerů žije mezi svými vlastními zdmi.
- 7. Generativita X stagnace (střední dospělost)** Zralý člověk přispívá společnosti. Nejprve své rodině a pak i širšímu společenství. Cílem je zde tvoření věcí, hodnot – toho, co má smysl a starost o další generace. Je naplněn něčím, co ho přesahuje. Neúspěšný vývoj svědčí o pocitu životního ochuzení, omezeném kontaktu s lidmi, objevuje se stagnace, tzv. předčasný důchod ve smyslu hledání jistot stáří, sobeckost, zaujatost sebou.
- 8. Integrita X zoufalství (stáří)** Jedinec se ohlíží zpět na svůj život a shledává v něm smysluplnost. Ve vztahu k druhým lidem pak nachází spojení vzhledem k pokračování života. Důležitým aspektem je zde moudrost, kterou člověk předává druhým díky nastrádaným prožitkům, vědomostem a zkušenostem. Otáčí se zpět a pokud nenachází uspokojení z toho, co prožil, propadá zoufalství. Podaří-li se mu integrovat úspěchy a pády, nelitovat a přijímat minulost i konečnost života, dochází ke zralosti.¹²

¹² DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-251-3.

Carl Gustav Jung – Analytická teorie

C. G. Jung spolupracoval se S. Freudem. Byl jím ovlivněn, ale jejich cesty se rozcházel a Jung se více zabýval nevědomím. Věnoval se osobní psychoterapeutické praxi a pozoroval stovky klientů. Na základě toho vyvodil obecná pravidla platná pro celou společnost. Jeho přínosem je celkový pohled na lidskou psychiku.

Podle něj se rodíme jako celistvá bytost nebo s možností celistvosti dosáhnout. K tomu slouží život. Tvrdí, že hlavním cílem je dosáhnout celistvé osobnosti.

Osobnost je dle něj tvořena třemi částmi. První je **ego**, které je naší vědomou úrovní. Vědomí a nevědomí člověka se integruje pomocí tzv. Self. Ideální je, pokud výše uvedené dvě části spolupracují. Pro člověka je ego důležité – skrze něj se rozhoduje, cítí a směřuje svou činnost. Dává člověku pocit identity. Samo však nevede k plné realizaci možností. Self je generátor pravého vnitřního růstu. Harmonizuje vědomé a nevědomé procesy a vede k seberealizaci.¹³

Dalším důležitým aspektem Jungovy teorie je teorie **archetypů**. Ty reprezentují univerzální zkušenosti lidstva, které vystupují ve formě symbolických obrazů-představ. Chovají se jako instinkty, ale nejsou to vrozené reakce, vystupují spíše jako pohnutky tvořivé fantazie. Je to tendence ke konkrétním obrazům. Jazykem archetypů jsou symboly. Archetypů je mnoho, následně budou popsány ty, které jsou nejdůležitější při vývoji osobnosti.¹⁴

Persona je nositelkou vztahů jedince k okolí, je to taková maska, kterou nosíme před světem. Zobrazuje se v ní, jak pojmáme roli, kterou od nás lidé očekávají a jak chceme být před nimi viděni. Je takovým kontrolním mechanismem, je důležitá pro fungování ve společnosti. Není však žádoucí, aby se lidé s tímto archetypem identifikovali, neboť to vede k zastření vlastních pravdivých citů.

¹³ Hall, C. S., Lyndzey, G., Loehlin, J. C. & Manosevitz, M. (1997). Úvod do teorií osobnosti. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství.

¹⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. str. 401 ISBN 978-80-200-1680-5.

Animus a anima – archetyp animy je obraz ženy v muži a archetyp anima je obraz muže v duši ženy. Jinými slovy jak muž, tak žena, v sobě zahrnují kvality psyché opačného pohlaví. Maskulinita neboli animus představuje racionalitu mužské psychiky a anima pocity a emoce. Dle Junga je důležité, aby muži i ženy v sobě rozvíjeli i tu opačnou stránku svého přirozeného psychického nastavení, tedy muž tu ženskou a žena mužskou.

Archetyp **stínu** prezentuje živočišné instinkty. Ze všech archetypů patří k těm nejsilnějším a svým způsobem i nebezpečným. Je reprezentantem silných lidských emocí, nekontrolovatelnou spontánností, ale také tvořivým pudem. Rozhodně není jen negativní, je hybnou silou člověka právě pro tvořivý pud. Síla stínu nesmí být popírána, jinak se mění na negativní. Pokud je jeho síla užívána pro dobré jednání, stává se motorem, ego a stín fungují ve vzájemné spolupráci. Je-li potlačen, projevuje se jeho destruktivní síla ať už vůči sobě samému, nebo druhým lidem.

Self, neboli bytostné Já či transcendentní Já je velmi specifický koncept, který vede člověka k jeho celistvosti. Jedná se o podstatu duše, středobod, kolem něhož se shlukují ostatní systémy. Self je jednotou vědomé a nevědomé psychiky a jejím transcendentním činitelem.¹⁵

Jung klade důraz ve vývoji osobnosti člověka na etapu středního věku, kdy vrcholí individuace člověka a ten se odvrací od materialismu a směřuje k duchovním věcem.

Dle Kratochvíla (s. 38-39 1998) dochází u člověka k závažným změnám mezi 35 – 40 lety života. Zde dochází mnohdy ke krizím, neboť dosud se zpravidla člověk orientuje navenek – rodina, práce, socializace. Poté se může objevovat prázdnota. Člověk je nucen podívat se dovnitř a postupně integrovat vědomé a nevědomé složky osobnosti. Tento proces je dle Junga nazýván **individuací**. Taktéž klade důraz na psychotherapeutickou práci, která by měla směřovat k uznání našeho stínu, přijetí vnitřních složek opačné polarity v nás, vyrovnání s duchovním principem, matkou zemí a nakonec k dosažení integrace našeho pravého Já.¹⁶

Humanistická teorie Abrahama Maslowa

Humanistická teorie se ubírala specifickým směrem. Abraham Maslow zdůrazňoval mimořádnou inspiraci existencialismem. Existencialistické pojetí osobností znamená, že existence předchází podstatu, přičemž základní pozicí je reflexivní vztah ke světu – svět je

¹⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. str. 570 - 590 ISBN 978-80-200-1680-5.

¹⁶ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. 7. vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1227-0.

světem člověka. Podstata člověka se postupně utváří, neexistuje před existencí, nýbrž je existencí formována a to každým jeho činem. Každým činem, postojem se člověk znovuvytváří, chování člověka proto nelze předpovídat.¹⁷

Humanistická teorie však spočívá v tom, že se snaží analyzovat lidský potenciál, který je spojen s potřebou **seberealizace**. Úzce souvisí s touhou jedince být tím, kým nejvíc může být. Seberealizací se rozumí rozvíjení duševního potenciálu, přičemž má následující znaky:

- Přijetí a vyjádření „*vnitřního jádra člověka*“ neboli Já, tzn. aktualizace jeho latentních kapacit, dosažení lidské a osobnostní podstaty
- Minimum nemocí, neuróz, chorobných stavů a zmenšení základních lidských kapacit.¹⁸

Humanistická teorie dává jistý optimismus, neboť její zastánci jsou toho názoru, že všichni v sobě máme potenciál pro zdravý a naplněný růst osobnosti. Avšak je zde nutný předpoklad převzetí zodpovědnosti za svůj život a za vše, co je v něm. Pokud se takto k životu postavíme, jsme schopni uplatnit svůj potenciál, překonat vlivy omezující výchovy, vzdělání a dalších vlivů společnosti. Cena každého jedince je v rozvoji jeho spících schopností.

Člověk je bytostí, která stále uspokojuje své potřeby a jen zřídka dosáhne plného uspokojení. A. Maslow definoval základní principy, ze kterých vycházel při tvorbě motivační teorie a systému potřeb:

1. Antropocentrický princip – rozlišení lidského motivačního systému od subhumánních živočichů.
2. Eupsychický princip – představuje potřebu zabývat se nejvyššími schopnostmi zdravého a silného jedince. Brát v úvahu stav, ke kterému jsou schopni dozrát všichni zdraví lidé.
3. Princip zřetele k roli nevědomí – poukazuje na nezbytnost brát v potaz i nevědomé motivace člověka. Cílem je zde uspokojit základní potřeby, ty jsou společné všem lidem.
4. Klasifikační princip – nestaví na pudech, ale za východisko považuje základní cíle a potřeby osobnosti tj. to, co ji „táhne“.¹⁹

¹⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. str. 559 ISBN 978-80-200-1680-5.

¹⁸ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. str. 401 ISBN 978-80-200-1680-5.

¹⁹ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologická charakteristika osobnosti*. Praha: Karolinum, 2001. str. 92 ISBN 80-246-0240-7.

Maslowova hierarchie potřeb představuje organizovaný systém potřeb člověka. Pro lepší představu je možno je znázornit do pyramidálního uspořádání:

1. Fyziologické potřeby

Jedná se o nejzákladnější potřeby, které musíme naplňovat a díky nimž jsme naživu. Udržují tzv. homeostázu, neboli rovnovážný stav našeho těla. Patří zde potřeba jídla, dechu, pohybu, spánek, sex, vylučování, ale také nepřítomnost bolesti a naplňování smyslové stimulace. Nejsou-li tyto potřeby naplňovány, dávají o sobě vědět skrze tělesné nepohodlí a žádají uspokojení.

2. Potřeba bezpečí a jistoty

Člověk má potřebu vyhýbat se nebezpečí, tomu, co je pro něj neznámé a ohrožující. Tato potřeba je naplňována tím, že je vyhledávána jistota a stabilita. Zjevné je realizování této potřeby v okamžicích, kdy například zabezpečujeme své bydlení. Jistoty nejsou vyhledávány jen v této oblasti, ale také například v ohledech fyzického zdraví, práce či rodiny.

3. Sounáležitost a láska

Tato potřeba reprezentuje naši snahu o vytváření láskyplných vztahů s ostatními. Ať už s rodinou, partnerem, milencem nebo s dětmi. Člověk potřebuje vnímat své kořeny a být si vědom toho, že někam patří. Tato potřeba, je-li naplněna, chrání před úzkostmi, depresi. A. Maslow je zastáncem toho názoru, že tato potřeba stojí i nad sexuální frustrací a její nenaplnění je příčinou mnoha duševních poruch.

4. **Potřeba uznání a sebeúcty**

Tato potřeba vychází z touhy být uznáván jak sebou, tak okolím. Realizace této potřeby může být dlouhodobým celoživotním procesem. Patří sem i uznání ve formě společenského statusu, slávy, důstojnosti. Není-li realizována tato potřeba, dochází k pocitu méněcennosti.

5. **Potřeba seberealizace**

Jedná se o nejvyšší potřebu, spočívá v rozvinutím svého potenciálu, schopností a svých talentů. Patří zde osobnostní růst. A. Maslow ještě poukazoval na to, že zde spadá také duchovní potřeba. Je-li tato potřeba realizována, člověk se projevuje jako tvořivý jedinec, spontánní, etický a není závislý na autoritách. V životě člověka se realizace této potřeby zpravidla odehrává až po středním věku. Maslow tvrdí, že plného uspokojení seberealizace dosáhne pouze 1% lidí.

Dále uvádí několik charakteristik, které jsou typické pro tzv. sebeaktualizující osobnosti:

1. Mají realistickou orientaci
2. Přijímají sebe a druhé takové, jací jsou
3. Vyznačují se spontaneitou
4. Zaměřují se spíše na problém, než na sebe
5. Jsou typičtí nestranností a potřebou soukromí
6. Jsou nezávislí a autonomní
7. Přístupují k lidem spíše nově, ne stereotypně
8. Setkali/setkávají se se spirituálními zážitky
9. Mají blízko k lidem, identifikují se s nimi
10. Jsou jim vlastní hluboké důvěrné vztahy, ne vztahy povrchní
11. Preferují demokratické postoje
12. Mají smysl pro humor
13. Jsou tvořiví
14. Nepřizpůsobují se slepě pravidlům kultury
15. Jsou otevřeni vůči změně prostředí

Nelze popřít – a několik psychologických směrů o tom hovoří – že lidská psychika má svou transcendentní dimenzi již v tom smyslu, že její ontologické kořeny sahají hlouběji za

vrstvy, k nimž může proniknout vědecko-empiricky pojatý výzkum. Jinými slovy lidská psychika je něčím víc, než se o ní z hlediska vědeckých poznatků ví, jelikož je mnohdy věda omezena svými metodologickými zásadami.²⁰

Model osobnosti C. R. Cloningera

Cloninger je autorem mnoha publikací z oblastí psychiatrie, genetiky a také pozitivní psychologie. Ve 20. století vytvořil biologickou neboli psychobiologickou teorii osobnosti, která je ovlivněna evoluční psychologií a poukazuje v mnohých ohledech na pouze malé odlišnosti mezi předchůdci člověka a dnešním člověkem.

Temperament je dle Cloningera emocionálním jádrem naší osobnosti, které je dědičné. Charakterizují tendence jedince už v raném věku a jsou relativně stálé po většinu života.

Taktéž o temperamentu tvrdí, že zahrnuje dědičné složky osobnosti, které se vztahují k emocionalitě a nelze je ovlivnit působením kultury ani sociálního prostředí. Kromě temperamentu, jež označil jako dědičný, emočně založený a vývojově stabilní, specifikoval pojem **charakter**. Ten podle něj funguje jako vědomá reflexe sebe sama, jakési hodnocení/posuzování sebe sama. Charakter se vyvíjí postupně a lze jej ovlivnit učením.

Cloninger tvrdí, že temperament i charakter může být měřitelný a umožňuje nám porovnat lidi mezi sebou. Lze také popsat normální rysy osobnosti člověka skrze čtyři temperamentové dimenze a tři dimenze charakteru.²¹

Čtyři dimenze temperamentu jsou následující:

Tendence **vyhledávání nového** – jedná se o aktivní chování, reakci na novou situaci, osoba směřuje k intenzivním zážitkům. Vysoká tendence vyhledávání nového se vyznačuje zvědavostí, impulzivitou, nechutí k monotónnosti. Nízká naopak nezájmem, přílišnou přemýšlivostí a pomalým tempem.

Vyhýbání se nebezpečí – vrozené chování typické obavami z budoucích nepříjemností, vyhýbavým chováním, jedná se o silnou reakci na to, co je nepříjemné. Vysoká tendence je typická přílišnou opatrností, pochybnostmi, pesimismem. Nízká naopak uvolněností, odvahou a dynamikou.

²⁰ HALL, Calvin S. *Psychológia osobnosti: úvod do teórií osobnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN 80-00994-26-7.

²¹ PRAŠKO, Ján. *Poruchy osobnosti*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0900-3.

Závislost na odměně – chování směřuje k tomu, že osoba je závislá na podpoře druhých lidí, reaguje silně na odměňující odpovědi ostatních; tendence odvracet potrestání a realizovat chování, za které dostane odměnu. Nízká tendence se projevuje jako tvrdost, příliš pragmatické myšlení. Vysoká naopak jako silná citlivost až závislost na mínění druhých.

Odolnost – jedná se o schopnost osoby snášet i nepříjemné podněty, vytrvalost nebo naopak nízká míra odolnosti, frustrace. Má-li člověk vysokou odolnost, projevuje se to pílí, ambiciózností, klade si vysoké cíle. Dobře odolává stresu a únavě, naopak je vnímá jako něco, co je třeba překonat. Nízká míra odolnosti se projevuje u lidí jako nezám, apatie, lenost. Nejsou ochotny a schopny vydat větší úsilí k dosažení svých cílů.

Dimenze charakteru charakterizuje Cloninger následovně:

- **Sebeovládání** – je jedním ze základních prvků, který svou přítomností svědčí o tom, že osoba disponuje nebo nedisponuje poruchou osobnosti, má tedy velký význam. Člověk buď je, nebo není schopen regulovat a adaptovat své chování vzhledem k prostředí, lidem a situacím. Vysoká míra ukazuje, že se jedná o zralou osobnost, sebeorganizovanou, která ví o svých chybách a je schopna sebe přijmout i s nimi. Stejně tak to platí i s kladnými stránkami osobnosti. Nízká míra vyjadřuje osobnost, která má tendenci vinit za svůj život/potíže ostatní, osoba nemá žádný cíl, často bývá na někom závislá.
- **Spolupráce** – ve společenství lidí je tato dimenze naprosto důležitá, spolupracující lidé jsou tolerantní, schopni pomoci a cítí s druhými. Je-li tomu tak, osoba má vysoké tendence ke spolupráci. Naopak se jeví tak, že nemá o druhé lidi zájem, nepomáhá jim a ostatní vnímá spíše negativně.
- **Sebetranscendence** – lidé s vysokou tendencí sebetranscendence bývají vnímáni jako skromní, nesobečtí, duchovně založení a trpěliví. Naopak s nízkou mírou bývají netrpěliví, nedokáží ocenit duchovní hodnoty, jsou spíše materialističtí, špatně snášejí nejistotu, naopak mohou být až příliš racionální.²²

²² BLATNÝ, Marek a Alena PLHÁKOVÁ. *Temperament, inteligence, sebezpojetí: nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR, 2003. ISBN 80-86620-05-0.

3. Rozbor vybraných děl současné české literatury

K rozboru děl jsem si vybrala tři knihy od současných českých autorů. Prvním je Hana Androniková s dílem *Nebe nemá dno*, další je Jan Němec a jeho *Dějiny světla*, poslední je Jitka Juliet Navrátilová s dílem *Myslet srdcem*.

Záměrně jsem vybrala díla, která mohou svědčit o osobnostním vývoji hlavních hrdinů. Než bude pojednáno o této problematice, budu se zabývat literárním rozbohem daných děl.

Hana Androniková – Nebe nemá dno

Jedná se o prozaické dílo, které je místy prostoupeno lyrickými pasážemi, jež mají blízko k básním v próze. Román je autobiografickým dílem, jelikož po prostudování životopisu Hany Andronikové čtenář zjistí, že autorka si sama prošla tím, co je hlavním tématem knihy – diagnostikovaná rakovina a cesta za uzdravením. Tato cesta se odehrává jak konvenční cestou, tak takzvanou alternativní.

Na první pohled se může čtenáři tato kniha jevit jako velmi nepřehledná, psaná chaoticky. Je to dáno tím, že autorka jednak nerespektuje při psaní pravidla českého pravopisu co do interpunkce, ale zpočátku je obtížné se vyznat i v tom, která pasáž je mailová korespondence, která vnitřním monologem, případně vnitřní vize. Tento dojem pomine po několika stránkách textu a čtenář se přizpůsobí stylu autorky.

Jazyk díla je velmi pestrý, místy nespisovný. V průběhu děje se mění. V prvních kapitolách, které se odehrávají v pralese v Peru je jazyk místy náročný pro čtenáře a někdy je těžké udržet pozornost („...*děšť visí z nebe jako oprátky....hnutí uvnitř, zvedla se opona, kolem všechno ztichlo*“) ²³. Jazyk je plný metafor („*slzami dláždila zem, poušť je nestíhala polykat...*“) ²⁴ Objevují se parafráze například z *Máje*, *Nenesitelné lehkosti bytí*. (*Máj: „byl první máj, byl lásky čas, nejsou tu žádné hrdličky...“*)²⁵ H. Androniková používá hudebnost jazyka a tím podtrhuje děj. Každá věta začíná malým písmenem, je ignorován pravopis, věty jsou zpravidla krátké, úsečné. Autorka v přímé řeči nepoužívá uvozovky, celý děj je psán stejným způsobem, čímž je obtížný na orientaci.

²³ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. str. 50 Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.

²⁴ Tamtéž str. 184

²⁵ Tamtéž str. 95

Kompozice je chronologická, vzhledem k vypravěči dochází ke střídání ich-formy s er-formou.

Kniha je rozdělena do pěti částí, tři z nich se odehrávají v Peru v pralese, dvě potom v Praze. Text je místy nepřehledný, kdy je výrazná část románu tvořena vnitřními promluvami, dále deníkovými záznamy proloženými mailovou korespondencí s blízkými. Do toho je text proložen vnitřními vizemi a sny hlavní hrdinky. Jednotlivé části nejsou nikdy nijak odlišeny. O jakou část se zrovna jedná, se čtenář dozví až přímo z textu.

Děj začíná tím, že Amě, hlavní hrdince, zemře otec. Ama má svou jedinou oporu a tou je její matka, životního partnera nemá. Následně se dozví, že má rakovinu. Je přesvědčená o tom, že rakovina je nejprve nemocí duše (*„věřím, že nejdřív musí stonat duše, aby ochořelo tělo, takže jedu léčit duši do deštného pralesa.“*)²⁶ a až následně nemocí těla. Rozhodne se tedy, že pojedje do Peru a podstoupí tam léčbu pomocí šamanů a léčivých rostlin. Nejprve jí na cestě doprovází kamarádka Gloria. Na místě se setkává s Indiány, s míšenci. Čas tráví převážně mezi místními obyvateli, kteří jí poskytlí přístřeší, stravu a následně léčbu.

Celým dějem se v první části knihy táhne skepse, smutná nálada. Čtenář může získat dojem, že se bude jednat pouze o zpověď týkající se pocitů kolem nemoci a následného (ne)vyléčení. Záhy zjistí, že tomu tak není, jednotlivá poznání, ke kterým Ama dochází, jsou velmi moudrá a poučná pro každého člověka.

Ve vizích se jí opakovaně zjevuje havran, jedná se o jakéhosi průvodce na cestě, který k ní dokonce hovoří a radí jí, doslova ji vede na duchovní cestě. (*„pokud se ti vyléčení stane jediným cílem, pak jsi skutečný cíl minula.“*)²⁷ V Peru podstoupila léčbu aywascou, psychedelickou bylinou, díky které se dostala do změněných stavů vědomí a uvědomila si spoustu věcí.

Po tříměsíčním pobytu se vrací na Vánoce zpět domů. V nemocnici se dozvídá o špatných výsledcích testů, rozhodne se odjet, chemoterapii odmítá. Tentokrát je její pobyt výjimečný tím, že je ubytovaná „na samotce“, aby byla v klidu a shromáždila co nejvíce sil před léčbou aywascou. Z léčby jako takové jí bylo fyzicky špatně, toto se děje údajně tehdy, pokud člověk s rostlinou „bojuje“ a něco v něm se brání léčení, uvolnění vnitřních bloků. Jakmile se však uvolní, nastává klidnější léčivý proces. (*„mami, je to zvláštní, to*

²⁶ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. str. 23 Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.

²⁷ Tamtéž str. 58.

*práteleství s bylinou. něco ve mně oživila.“)*²⁸ I po ukončení léčivého procesu autorku provází vize, sdělení z nitra. Dochází k poznání, že v našich démonech je naše síla. Jinými slovy, jestliže překonáme to, čeho se bojíme, posuneme se v životě dále. Stejně tak se tento princip dá aplikovat na smutek a další negativní pocity. V rámci psychedelické léčby se jí také vyjevují různé obrazy z minulosti.

V džungli Amě došlo, jak se zde, v západní civilizaci neustále za něčím honíme. Toto vykresluje situace, kdy Ama potřebovala převést přes řeku, tak šla na břeh řeky a pouze čekala. (*„sedneš si na břeh, díváš se a čekáš, jestli pojede loďka. a když jede, tak jedeš, a když nejede, tak nejedeš.“*)²⁹ Žádný pevně daný jízdni řád.

Poté se odehrává další návrat domů. Každý se jí ptá pouze na nemoc. Těžko se jí vysvětlují vnitřní procesy a prožitky, které zažila. Jsou to nepřenositelné věci. Celý pobyt v pralese ji změnil a již se nechce vracet ke starému způsobu chování, vyjadřování. Jenže je to ve společnosti blízkých obtížné.

Následně odjíždí do Limy. Má sny, vize, kde se setkává se ženou – babičkou. Dějí se až neuvěřitelné souhry okolností, kdy dostane kontakt na babičku od jednoho kamaráda, jemuž dříve pověděla o svém snu. V Nevadě se u ní a její rodiny ubytuje a tam tráví čas. Babička je křesťansky založená, vedou spolu rozhovory o duchovních tématech.

V další vizi se setkává se šamanem. Má konkrétní představu, ví, jak šaman vypadá. Neví však, zda vůbec žije, jestli si to celé nevymýšlí. Dochází zase k „zázraku“. Ama získá kontakt na neznámého šamana a vydává se za ním. Následně vyráží do Princetonu na dané místo a zjistí, že se shledává opravdu se šamanem ze svých vizí. Ubytuje se na místě. Podstoupí obřad v potní chýši, která slouží k očištění. Vede s ním mnoho rozhovorů o životě, o duchovním vývoji, o svých vnitřních procesech. Poté odjíždí zpět do Prahy.

I doma se věnuje práci na sobě skrze hypnózu, neurolingvistické programování, dechové cvičení. Následují vyšetření v nemocnici. Dozvídá se, že výsledky jsou špatné a rozhodne se nakonec podstoupit i chemoterapii. Ze strany lékařů i kamarádky-lékařky je jí vyčítáno, že jde podstoupit léčbu až teď. Ona však ví, že vše mělo svůj smysl. Jakmile se rozhodla pro chemoterapii, přestala se jí bát, dokonce ji vnímá jako dobrodružství. (*„odchází a něco se v ní děje. možná se svým způsobem těší, přestože s ní třesou strachy. bude to další dobrodružství...“*)³⁰

²⁸ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. str. 87 Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.

²⁹ Tamtéž str. 118

³⁰ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. str. 231 Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.

V celém procesu jí pomáhá kamarád Jeff, se kterým si neustále dopisuje. Dále matka, která se o ni stará po každé chemoterapii, kdy následky jsou velmi těžké – zvracení, bolesti.

Několikrát popisuje strojový přístup lékařů k pacientovi, často naráží na to, že jsou neosobní, vnímají ji pouze skrze diagnózu. Chemoterapii podstoupila několikrát, vždy má po ní několik dní následky a je odkázána i na péči matky.

Jakmile je však schopna samostatně fungovat, užívá si naprosto každé maličkosti v životě, začalo ji bavit „žít jen tak, pro rajc“. Radost vnímá z „obyčejného“ života.

Po chemoterapiích došlo k tomu, že se vyléčila. Výsledky byly negativní, zbývalo podstoupit ozařování. Po těchto procesech se rozhodla jet do Jeruzaléma.

Cesta do Jeruzaléma je poslední, kterou Ama v příběhu absolvovala. Poznávala tamní kraj s cílem navštívit místa vztahující se k Ježíši. Ocitla se v Getsemanské zahradě, na Olivové hoře, u Zdi nářků, byla u hrobu panny Marie a na dalších místech. Taktéž potkala beduíny.

Závěr knihy je otevřený v tom smyslu, že pojednává o tom, jak Ama potkala beduína, zamilovali se do sebe a vzali se. Ama rozeslala svým kamarádům mail, kde je její muž na fotce a sděluje jim tuto informaci. Konec knihy je mail od kamaráda Jeffa, ve kterém Jeff popisuje, že jí historku o manželství nevěří a že si ze všech udělala povedenou legraci. Tím příběh končí.

Výše uvedený popis knihy se týká převážně toho vnějšího děje, tomu vnitřnímu, který se odehrával v nitru hlavní hrdinky, se budu ještě věnovat v další kapitole práce.

Jan Němec – Dějiny světla

Román *Dějiny světla* získal nominaci na literární cenu Magnesia Litera. Představuje život fotografa, malíře a mystika Františka Drtikola a zároveň čtenáři předkládá počátky fotografie a vývoj fotografování jako nového umění. Drtikol se narodil v roce 1883 a tvořil od roku 1901. Údaje o životě fotografa vychází ze skutečnosti a jsou zasazeny do rozsáhlého románu, který pokrývá více než půl století.

Jazyk románu je spisovný, autor používá neobvyklou du- formu. Používáním druhé osoby jednotného čísla autor takto nepřímou oslovuje čtenáře a vtahuje ho do děje, v podstatě přímo do pozice Františka Drtikola. (*Na rozdíl od Mnichova se ti Praha nechce otevřít. Jsi také o deset let starší. Chodíš z jednoho břehu Vltavy na druhý...*)³¹ Přímou řeč

³¹ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 198
Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

nerozlišuje uvozovkami, což čtenáři místy způsobuje potíže s orientací v textu. V popisech práce s fotografiemi používá autor mnohé odborné výrazy (*camera obscura* s. 124, *matnice* tamtéž, *kinetoskop* s. 112)

Kompozice je chronologická, začíná dětstvím Františka Drtikola, pokračuje obdobím studia a učením se fotografii, následuje postupné budování kariéry, rodinný život a Drtikolovo následování východních nauk a mystiky. Dílo obsahuje prolog, intermezzo zahrnující dopisy z fronty za 1. sv. války adresované milované Elišce a epilog.

Děj

Děj začíná dětstvím Františka Drtikola v oblasti stříbrných dolů v Příbrami. Prožívá hezké dětství, raduje se s obyčejných věcí, i dárek od otce – obyčejná tužka – je pro něj zdrojem štěstí. (*Zálibně otáčíš tužku v prstech a hledíš na její špičku....zeptáš se otce: Je v té tuze tužky všechno, co se s ní nakreslí? Stačí to jenom v pravý čas vytřepat na papír?*)³² Ve věku začínajícího školáka dojde v hornické oblasti k požáru. Setká se přímo s neštěstím a smrtí. Smrt si opakovaně představuje (zjevuje se mu), jako postavu stařeny, která je těhotná, což může symbolizovat umírání na tomto světě a zrození na onom světě. (...*před sebou tlačí velké břicho, zdá se, jakoby měla rodit každým dnem.*)³³ Františkovo umělecké směřování se projevovalo už v dětství. Velmi rád maloval horníky, dokonce vstával ráno před ranní směnou, aby mohl vidět horníky, jak přicházejí do práce a zachytit tyto prchavé okamžiky tužkou. Otec mu pořídil malířský stojan, aby mohl rozvíjet svůj talent. Jeho uměleckým tendencím se však zpočátku nedostalo další podpory ze strany rodiny. Otec si přál, aby syn nastoupil na gymnázium, přestože jako žák býval ve škole mnohdy duchem nepřítomný a ve studiu se mu moc nedařilo. Následně do vyššího gymnázia již nešel, jelikož v dosavadním studiu neprosplával z vícero předmětů. Otec se proto rozhodl, že pošle syna na vyučení k fotografovi Mattasovi, který ho měl zasvětit do tajů focení. Práce u fotografa byla pro Františka opravdovou řeholí. Dělal ty nejtěžší práce – vymývání fotografického materiálu v ledové vodě, kvůli kterým měl omrzliny, pracoval šest dní v týdnu a většinu času trávil v temné komoře. Přes nepříjemnou práci však pronikl do detailů práce s vyvoláváním fotografie, negativy, chemickými roztoky a s dalšími činnostmi. V učení si z něj však Mattas udělal pomocnou sílu a ani po třech letech se Drtikol nenaučil fotografovat. Otec tedy rozhodl, že učení opustí a po debatě se synem jej poslal na školu fotografie do Mnichova. Absolvoval zde přijímací zkoušky, vnímal toto

³² Tamtéž str. 19

³³ Tamtéž str. 25

období jako předěl, kdy se z něj stal „chlap“. (*Stačí odejít z domu a z chlapce je chlap. Nad ránem se vzbudíš zimou, ale cítíš se jako znovuzrozený.*)³⁴

Na studiích jej vedl ve fotografování profesor Emmerich, který byl velmi inspirativní. Mimo jiné v úvahách o světle – „*Lze říci, že jako fotografové zapisujeme světlem. Jako může jeden jediný zdroj světla vrhat nekonečné množství stínů podle toho, jaký předmět před něj postavíte, tak se záměr skutečného tvůrce může manifestovat v nekonečném množství podob podle prostředků, jakých užívá.*“³⁵ Teprve při studiích začal Drtikol poprvé sám fotografovat. V Mnichově pociťoval svobodu, odchod od původní rodiny mu prospěl a mohl se věnovat tomu, co ho bavilo, což se také odrazilo na jeho tvorbě. V tomto období byl vůči ženám spíše zdrženlivý, věnoval se studiu. Fotografování rozvíjelo jeho vnímání reality do dalších jemných rovin. (*Studuješ přírodu, s jakousi nově nabytou oddaností patříš na vše projevené, na ten nekonečný povrch věcí, to řazení barev, tvarů a struktur. Na samotném povrchu není nic povrchního, jen v něm umět číst. Tvary mají svůj význam, vyjadřují funkci, ale rovněž se v nich vyjevuje podstata věcí.*)³⁶ Postupně se Drtikol stal premiantem školy a byl také oceněn na závěrečné výstavě školy.

Jeho snem je založit si vlastní ateliér, byl přesvědčován, aby se vydal do Evropy, to však odmítl a založil si ateliér v Příbrami. Než k tomu však došlo, nastoupil na vojnu, kde jeho pozornost byla v myšlenkách upřena na ateliér a na ženy. Po vojně zařídil ateliér v Příbrami, neměl však dostatek zakázek a nemohl se věnovat umění tak, jak chtěl. Po tomto neúspěchu se vydal zkusit štěstí do Prahy. K tomuto kroku mu dopomohl otec, který ho podpořil. Chtěl se věnovat focení aktů a k tomu v Praze svolilo několik modelek, takže svůj záměr zrealizoval a díky aktům se dostal na výstavu Českého klubu fotografů amatérů v Lucerně. Seznámil se s Augustinem Škardou, který byl členem Klubu českých fotografů a rozhodl se, že Drtikola podpoří i finančně. Zakoupili ateliér v Praze, první zákazník se sice objevil až za dva měsíce, ale přicházeli i další.

Zamiloval se do šestnáctileté Elišky Jánské, která přišla do ateliéru na fotografování. Několikrát si spolu vyšli, například na výstavu, ale on neměla pochopení pro jeho náhled na svět a také jeho tvorbu. Také byla již zasnoubena s jiným mužem. Nicméně Drtikol ji miloval.

V roce 1914 byl povolán do první světové války na frontu, kde zažil jedny z největších hrůz, kterých jsou lidé schopni...Byl tím zdrcen a vnitřně rozerván. Celou

³⁴ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 107
Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

³⁵ Tamtéž str. 115

³⁶ Tamtéž str. 158

dobu psal Elišce dopisy, ona na ně však neodpovídala, přesto však bylo pro něj psaní dopisů jakousi útěchou a vždy doufal, že se mu ozve. Zpovídal se jí z různých úvah – o lásce, o práci, o Bohu. (*Neznám lepšího požitku jako ten, když mohu klidně pracovat, když mohu se zcela pohroužit do práce. Jsem nešťasten pak, když přijde svět se svojí prosou a vytrhne mne z ní...Cožpak nechápete, že chci něco dozajista jiného? Něco čistšího? Což nechápete, že kdybyste byla mojí ženou, že nechci, abyste byla mojí manželkou?*)³⁷

Po válce se vrátil zpět domů a žádal Elišku o setkání. Nereagovala, vyhledal ji a uviděl, že se stará o ochrnutého manžela, který byl taktéž ve válce. Následně se setkali, sdělila mu, že ho nemiluje.

Následně onemocněl, trpěl vysokými teplotami a zápallem plic. Jakmile se uzdravil, začal opět pracovat. Jeho ateliér pravidelně navštěvovala Ervina Kupferová, výrazová tanečnice, se kterou se nakonec oženil a měli spolu dceru. Drtikol se stával úspěšnějším, v ateliéru se také nechali vyfotit významné osobnosti – T. G. Masaryk, E. Beneš, K. Čapek, B. Martinů a další.

Po svatbě se mezi Ervou a Františkem objevovaly různé neshody, drobné spory. Krátce po porodu chce Erva chůvu pro dceru, aby se mohla naplno věnovat tanci. Touží po založení taneční školy, což se jí také podaří. Vzájemně spolu tráví méně a méně času, nevidí se celé dny. Účastnila se mnoha večírků, žárlil na ni, měla také plotky s jiným mužem. S Ervou došlo k rozluce a následně k rozvodu, dařilo se jim však být alespoň částečně v přátelském vztahu.

Setkal se s filozofy díky fotografování a i díky zájmu o východní nauky a buddhismus. Jedním z nich byl například Rabíndranáth Thákur, se kterým vedl debaty o poznání sebe sama. (*...lidské vlastnosti se mohou měnit několikrát za život. Ale co je za nimi? Co je za vši tou estrádou našich citů, za tou pimprlátkovou psychologií? To, co vy zde na Západě nazýváte duchem či duší, tomu my Indové říkáme átman. Každá bytost má v sobě toto blažené a nepomíjející zřídlo a jen na tom záleží, zda ho v sobě objeví.*)³⁸

Ateliér prosperoval, Drtikol se začal více zajímat o duchovní záležitosti. Potkával různé lidi s podobnými zájmy, četl knihy, chodil na přednášky zaměřené na duševní rozvoj. V tomto období mu zemřel otec, odešli dva asistenti z ateliéru. Opět uviděl stařenu, která symbolizuje smrt. Následně se začal spontánně věnovat meditacím a měl různé prožitky. (*Tvá mysl se v tom zářivě nabitém fluidu radostně rozpíná, na okamžik se cítíš být na výši*

³⁷ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 272
Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

³⁸ Tamtéž str. 351

*té záře, ale sotva si to s jistým zadostiučiněním uvědomíš, poněkud pohasne...musíš usilovat bez úsilí, musíš se vzdát všeho včetně touhy něčeho se vzdát. Odevzdej se.)*³⁹

Seznámil se s Leopoldem L. Löwem v kavárně Royal, kde potkal po mnoha letech Sofii, došlo ke sblížení, pomilovali se a zažili opravdové splynutí. Následně zažíval pocit, že ho nebaví portrétování, jelikož se při tom lidé přetvařují. Duše ho táhla k sebepoznávání a tomu se velmi věnoval.

On sám byl navštěvován dalšími lidmi, kteří měli zájem o to stejné – sebepoznání, meditace. V období krize v 30. letech prodal ateliér. Lidé k němu přicházeli na rozhovory o duchovním poznání.

Jeho asistentka Jarmila z ateliéru se stala jeho ženou a žila s ním na Spořilově, kde Drtikol dále působil a věnoval se intenzivně malování obrazů.

Jitka Juliet Navrátilová – Myslet srdcem

Kniha *Myslet srdcem* je prozaické dílo, autobiografický román popisující cestu za poznáním. Velkou část knihy je možno označit jako cestopis, neboť autorka ke každému místu, které navštívila, uvádí vždy historické a zeměpisné informace. Mimo tyto údaje jsou čtenáři postupně přibližovány informace o účincích rostlin, které se užívají nejen na americkém kontinentu pro léčbu a rozšíření vědomí. Autorka zkusila mnoho z této prastaré medicíny a dělí se velmi otevřeně o své zážitky a poznatky. V díle popisuje dvě cesty. *Tu vnější, která ji vedla po latinskoamerickém kontinentu a vyžadovala velký kus odvahy. A dále cestu vnitřní, která vedla do skrytého světa podvědomí, jež jí umožnila pochopit nemoc a naučit se myslet srdcem.*⁴⁰

Jazyk díla je spisovný, často proložen španělskými výrazy označujícími konkrétní prvky z oblasti léčby pomocí rostlin (*tabaquero*-léčitel pracující s tabákem, *huachuma* - kaktus, *Agua de Florida*-voda sloužící k očištění člověka a prostoru aj.) Dále se v textu vyskytují expresivní výrazy (*hajdaláci* s. 138, *očistec* s. 191).

³⁹ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 408 Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

⁴⁰ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 27 ISBN 978-80-7252-808-0.

Kompozice díla je chronologická, jednotlivé kapitoly na sebe plynule navazují. Kniha je rozdělena do dvou dílů, z nichž první zahrnuje osm kapitol, druhý devět kapitol. Závěr knihy zahrnuje shrnutí – *Důležité lekce na závěr*.

Děj

Dílo pojednává o hlavní hrdince, kterou je sama autorka Jitka Navrátilová. Její cesta začíná tím, že se dozví diagnózu, která jí tolik ztěžuje život – vážné autoimunitní onemocnění, Raynaudův syndrom a chronická únava. Pracuje a žije v Londýně, jejím zaměstnáním je průvodcovství, má dlouholetého partnera.

Lékaři jí chtěli naordinovat steroidy a takový životní režim, následkem kterého by nemohla normálně žít. Toto však Jitka odmítla, rozhodla se řešit léčbu po svém. (*V nemocnici mi doporučili steroidy, léky potlačující imunitu a nošení rukavic i v létě.*)⁴¹ Byla si vědoma, že její zdravotní stav rozhodně není samostatným jevem a úzce souvisí s tím, jak vede svůj život, co žije a jakým způsobem prožívá každodenní realitu. Věděla, že její problém se nevyřeší tím, že si vezme pilulku a vše bude dobré. Zvolila si tedy alternativní léčbu s vědomím, že výsledek se nemusí dostavit ihned a bude od ní vyžadovat systematickou práci a rozhodnutí zvolit si takovou cestu, která pro ni bude nejvhodnější.

Autorka je velmi svérázný a odvážný typ člověka, rozhodla se podstoupit pout' do Santiaga de Compostela. Její partner s tím nesouhlasil, Jitka však nemohla jinak a odjela. Pout' byla pro její tělo velmi náročná, ale zvládla ji a při putování se rozhodla nastoupit na prestižní školu pro britské průvodce, jakmile se vrátí domů.

Po návratu z poutě se rozhodla ukončit osmiletý partnerský vztah, ve kterém vzájemně nesdíleli názory, pohled na život a budoucnost.

Další cestou za uzdravením byla výprava do Cusca v Peru. Měla oslabené tělo nemocí, takže samotná cesta byla náročná. Rozhodla se nastoupit léčbu pomocí psychoaktivních rostlin a ceremonií s nimi spojených. O těchto rostlinách se říká, že jsou halucinogenní. Dle autorky a také jiných osob, jež s nimi přišly do kontaktu, se však jedná spíše o vize než halucinace. (*Užití rostliny způsobuje vyplavení určitých obrazů/informací z našeho podvědomí do vědomí a díky tomuto údajně člověk pochopí, co ve svém životě nedělá dobře a co by měl změnit.*)⁴² Jitka vyzkoušela na své cestě těchto rostlin několik. V Cuzcu to byl kaktus San Pedro. Užití nápoje z kaktusu způsobí „poodhalení“ závoje

⁴¹ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 18 ISBN 978-80-7252-808-0.

⁴² NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 30 ISBN 978-80-7252-808-0.

podvědomí a nadvědomí a tím se člověku ukáže to, co zrovna má vědět a co potřebuje pro posun ve svém životě. *(Bez pročištěného srdce vyzařujícího lásku není smysluplné na tomto světě být. A proto jsou nám tyto silné rostliny k dispozici, aby nám k tomu mohly dopomoci.)*⁴³

Uvědomila si, že započatím této cesty a spoluprací se šamany a jejich psychedelickou léčbou se zahájil její proces uzdravování. Na své cestě docházela k mnohým pochopením, které se týkaly jejího vnitřního a následně vnějšího života. Zjistila, že pouze tehdy, když je člověk propojený sám se sebou, může nastat v člověku harmonie. Že je zapotřebí naslouchat pocitům a věřit jim.

Kontakt s další medicínou byl prostřednictvím *tabáku*. Vydala se dále na cestu do Iquitosu do Amazonie, kde nastoupila do léčebného centra pod vedením léčitele. Byla ubytována v chatce bez zdí, pouze omotanou sítěmi proti komárům. Pobyť zde trval skoro měsíc. Tabák se v Amazonii považuje za nejsilnější lék, požívá se ve formě šťávy z vařených tabákových listů. Léčebný proces byl velmi náročný, nejprve následovala očista těla a poté samotné užívání nápoje. Očistný proces způsobuje i zvracení a nevolnost. Jitce následně způsobil rozšířené vědomí a odhalilo se jí několik poznání o jejím dosavadním životě, o rodině. *(Vedle čistého, jasného srdce je rovněž důležitý čistý vztah s rodiči a předky. Bylo mi narovinu řečeno, že pokud se nepokusím o pročištění rodinných vztahů, tak se na své cestě moc daleko nedostanu.)*⁴⁴

Pobyť v Amazonii byl spojen také s nepříjemným kontaktem s místním hmyzem – termity, mravenci, jejichž kousnutí jí způsobilo velkou bolest a otok na těle. Nicméně ani to Jitce nezabránilo v cestě a vydala se na další návštěvu za šamanem, který pracoval s *ayahuascou*, z níž se připravuje odvar k pití. Před požitím Jitka dodržovala dietu. První kontakt s touto rostlinou byl pro ni velmi nešťastný. Zvýšila se jí citlivost na vnější i vnitřní vjemy. Práce s ayahuascou není dle autorky procházka růžovým sadem. Účinky rostliny se projevovaly tak, že jakmile působení rostliny narazilo na blok v těle člověka, byl tento blok neboli příčina problému, „předložena“ vědomí. *(Zpracovává se pochopením, uvědoměním a mnohdy tento proces zase provází nevolnost, pláč a další pocity.)*⁴⁵ Jakmile dojde k očištění, léčebný proces provází i příjemné vjemy a vize. Člověku se rozšiřuje vědomí a díky tomu je schopen se „pozdvihnout“ nad své malé já a vidí realitu v širších

⁴³ Tamtéž str. 33

⁴⁴ Tamtéž str. 60

⁴⁵ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 74 ISBN 978-80-7252-808-0.

souvislostech. Díky ayahuasce si uvědomila, že není jen své malé já, za které se považovala.

Další cesta za poznáním následovala do Huarazu a následně do vesničky Chavín. Zde se měla konat ceremonie pomocí *huachumy*, speciálního kaktusu. Zažila také ceremonii konanou v přírodě, kde díky rozšířenému stavu vědomí poznávala nový pohled na vše živé kolem sebe.

Jitka byla ve svém cestování a poznávání sebe sama velmi spontánní, takže její putování se mnohdy odvíjelo od toho, koho potkala a jaké dostala doporučení na šamany a pořádané ceremonie. Nechala se takhle vést a díky tomu navštívila spoustu míst, kde se účastnila léčení – Bolívie, Machu Picchu, Titicaca, Patagonie. Dokonce se nezabývala ani tím, že by v období Vánoc měla pobývat se svou rodinou a pokračovala dál.

Ke svému tělu se však na svých cestách nechovala vždy s ohledem na svůj zdravotní stav. (*Z výletu jsem rovnou pokračovala do místní nemocnice. Tam mi po vyšetření naordinovali antibiotika. Prý mi začíná zápal plic.*)⁴⁶ Jakmile potkala zajímavého muže, nebo skupinu lidí, byla schopna navštěvovat večírky a holdovat i alkoholu, jehož následky vždy velmi těžce protrpěla. Následovala cesta do Argentiny, Rio de Janeira, kde se také zúčastnila karnevalu.

Druhý díl knihy začíná tím, jak se Jitka vrátí ze své cesty do Londýna. Návrat pro ni nebyl příznivý, toužila se vrátit zase zpátky do hor. Opět se ozvaly zdravotní problémy, které se v zahraničí neprojevovaly. Ozvaly se i deprese a měla problém pracovat. Byla ovšem sezóna a musela provázet turisty. Do toho se přidávala její stálá snaha být nejlepší a ta jí nedovolovala pořádně odpočívat.

Aby mohla fungovat v životě v Anglii, začala každý den meditovat, podstoupila další detoxikační kúry. (*Takhle vypadal můj půlrok zpátky v Londýně. Práce, meditace, klystýry, polehávání v posteli a usilování o to, nesklouznout k sebelítosti, ale udržet si víru, že se tohle děje z nějakého důvodu.*)⁴⁷ Pobyt doma trval půl roku. Následovala opět cesta do zahraničí za dalším poznáním. Vrátila se zase do Peru do města Chavín de Huantár za rostlinnými učiteli, jak nazývá léčbu psychedeliky. Při jedné ceremonii, obdržela jako jedno z mnoha poselství informaci o tom, jak je důležité kontrolovat mysl a věřit v uzdravení. Dále byla vedena k odpuštění svým rodičům a rodině. Následovala cesta do Panamy, Kostariky a San José, kde se zúčastnila na doporučení své kamarádky Měsíčního

⁴⁶ Tamtéž str. 141

⁴⁷ Tamtéž str. 168

tance žen, kde pohromadě tančí velká skupina žen po čtyři noci. Tanec měl mít také léčivé účinky a pomáhal ke spojení se sebou samým.

Poté odjela do Nicaraguy a Guatemaly, kde vyzkoušela léčení pomocí kakaa. Jedním z velmi důležitých poznatků, ke kterým zde dospěla, bylo poznání, že je nutné ptát se vlastního těla, co potřebuje, a učit se mu naslouchat. K léčbě pomocí kakaa se používá syrové nepražené kakao. Kakao není psychedelické, ale pomáhá člověku k propojení se sebou samým. (*Pro Maye je to posvátná medicína, stejně jako huachuma v Andách a ayahuasca v Amazonii.*)⁴⁸

Posledním zážitkem bylo léčení pomocí *hub* hongos, což jsou lysohlávky mexické. Ve vizích jí bylo sděleno, že kvůli léčení nemusí jezdit na druhý konec světa, ale že stačí obrátit se do svého srdce, použít dech a může se natolik spojit se sebou, že odpovědi na otázky jí budou zodpovězeny. Nakonec zjistila, že tím podstatným jí bylo poznání, nejen vyléčení těla. Nemoc jí přiměla pátrat, co je v životě a v jejím nitru potřeba změnit a když se to daří, je také tělu lépe a může se uzdravit. (*Duchové posvátných rostlin se přidali a stali se mými profesory a učňovskými mistry. Mým největším učitelem však zůstává mé srdce, v něm nacházím všechnu moudrost.*)⁴⁹

⁴⁸ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. 298 ISBN 978-80-7252-808-0.

⁴⁹ Tamtéž str. 308

4. Osobnostní vývoj hlavních hrdinů dle psychologie osobnosti

Ve druhé kapitole jsem se zabývala osobnostním vývojem člověka z pohledu různých teorií psychologie osobnosti. Nyní se zaměřím na rozbor osobnostního vývoje hlavních hrdinů u vybraných děl dle teorií psychologie osobnosti. Každý z představitelů teorií uvádí jiná kritéria zralosti člověka, vybrala jsem si z každé uvedené teorie konkrétní kritéria, která jsou shrnuta níže v tabulce.

Z teorie životních stádií dle Ericksona byly vybrány všechna kritéria, z teorie A. Maslowa byly vybrány některé znaky sebeaktualizujících osobností a z teorie C. R. Cloningera budou zahrnuta kritéria dle dimenze charakteru člověka.

Teorie psychologie osobnosti	Kritérium zralosti osobnosti
Životní stádia dle Eriksona	
-Důvěra X nedůvěra	Důvěřuje lidem, dává a přijímá v rovnováze.
-Autonomie X hanba a pochybnosti	Je schopen se samostatně rozhodovat, sebedůvěra.
-Iniciativa X vina	Ochota ke změnám, přijímání výzev.
-Snaživost X méněcennost	Sebedůvěra, dotahování věcí do konce.
-Identita X zmatení rolí	Nalezení svého místa a smyslu ve světě, spojení se sebou.
-Intimita X osamělost	Schopnost dosáhnout důvěrného spojení s druhým, láska, otevření srdce
-Generativita X stagnace	Naplněnost něčím, co člověka přesahuje, tvoření hodnot.
-Integrita X zoufalství	Nalezení smysluplnosti života, předávání moudrosti druhým.
A.Maslow–znaky sebeaktualizující osobnosti	
	Přijímají sebe a druhé takové, jací jsou
	Vyznačují se spontaneitou

	Setkali/setkávají se se spirituálními zážitky
	Jsou jim vlastní hluboké důvěrné vztahy, ne vztahy povrchní
	Jsou tvořiví
	Jsou otevřeni vůči změně prostředí
C. R. Cloninger – dimenze charakteru	
Sebeovládání	Schopnost adaptace a regulace svého chování vzhledem k podmínkám, lidem. Přijímání sebe sama i s chybami.
Spolupráce	Tolerance, schopnost pomoci a soucítění s druhými.
Sebetranscendence	Nesobeckost, skromnost, duchovní založení člověka.

Nyní budou jednotlivá kritéria aplikována na osobnost hlavních hrdinů. Prostřednictvím práce s vybranými díly budou vyvozeny závěry, na základě kterých bude určeno, zda dané kritérium hlavní hrdina splňuje, splňuje částečně, nespĺňuje.

Hana Androniková – Nebe nemá dno

Hl. hrdinka: **Ama**

Životní stádia dle Eriksona

-Důvěra X nedůvěra : Důvěřuje lidem, dává a přijímá v rovnováze.

Zde můžeme vycházet ze situace, kdy hlavní hrdinka Ama nedůvěřuje lékařům a vydává se absolvovat léčbu skrze ayahuascu do Peru. Na druhou stranu se u ní projevuje důvěra v šamany, ve své přátele a jejich doporučení k návštěvám zajímavých lidí. Z uvedeného lze vyvodit, že se jedná spíše o nedůvěru v systém – klasické lékařství a důvěru v alternativní směry, přestože se v závěru příběhu přikloní ke klasické léčbě.

- **splňuje částečně**

-Autonomie X hanba a pochybnosti: Je schopen se samostatně rozhodovat, sebedůvěra.

Lze prohlásit, že sebedůvěra a schopnost se samostatně rozhodovat Amě nechybí. Po celou dobu je zjevné, že věří tomu, co cítí a na základě toho se rozhoduje, dokonce i v přímém ohrožení života. Vydává se na neznámé cesty, navštěvuje místa a lidi, ke kterým se cítí být vedena. Stojí si za rozhodnutím vydat se alternativní cestou léčby.

- **splňuje**

-Iniciativa X vina: Ochota ke změnám, přijímání výzev.

Kritérium iniciativy se se u Amy projevuje ihned zpočátku tak, že se rozhodne odjet do Peru a podstoupit tam léčbu. Lze tvrdit, že neměla strach dělat chyby a udělala to, za čím si stála. Na druhou stranu pak po zjištění, že nemoc neustoupila, byla ochotna své stanovisko pozměnit a podstoupit i klasickou léčbu. Výzvou pro ni bylo obojí – jak odjezd do pralesa, tak následná léčba chemoterapií.

- **splňuje**

-Snaživost X méněcennost: Sebedůvěra, dotahování věcí do konce.

Snaha o dotahování věcí do zdárného konce se u hrdinky v tomto případě projevovala v celém příběhu. Logickým důvodem je již samotná situace – šlo jí celou dobu o vyléčení z nemoci, která ji ohrožovala na životě. Na začátku věřila tomu, že jí alternativní cesta pomůže. Pustila se do užívání ayahuascy, která jí mnohokrát způsobila nevolnosti a i nepříjemné vnitřní stavy, nicméně se nevdávala a pokračovala. V Oregonu se jí přihodí několik „náhod“, které jí vedou k různým lidem a ona vždy impuls následuje.

- **splňuje**

-Identita X zmatení rolí: Nalezení svého místa a smyslu ve světě, spojení se sebou.

Na uvedené téma Ama několikrát v knize uvažuje, přemítá nad tím, co je smyslem života. Z díla nelze přímo určit, zda našla své konkrétní místo ve světě. V závěru knihy hovoří o tom, že žije s beduinem, ale není jisté, zda je to skutečnost, nebo jen fikce, která je záměrně vytvořená pro okolí. O její profesi, se kterou by byla identifikovaná, taktéž není pojednáno, pouze okrajově zmiňuje, že píše. Po různých druzích léčby dochází k tomu, že smyslem není samotné vyléčení, ale žití smysluplného života. Spojení se sebou samou Ama má, poslouchá své vnitřní impulzy. Ale z mnohého je také patrné, že stále prožívá vnitřní zmatek a dlouho trpěla smrtí otce, která ji v životě paralyzovala. (*od smrti svého otce jsem se jen pachtila, nic nedopsala, nic necítila. a přitom o tom nevěděla.*)⁵⁰

- splňuje částečně

-Intimita X osamělost: Schopnost dosáhnout důvěrného spojení s druhým, láska, otevření srdce

V knize není zmínka o trvalém partnerském vztahu. Své niterné pocity z cest, léčby a z různých situací sdílí se svým kamarádem Jeffem, se kterým má zjevně dlouhodobě velmi důvěrné spojení. Netají se svou láskou k matce, zemřelému otci a i ke kamarádovi Jeffovi.

- splňuje

-Generativita X stagnace: Naplněnost něčím, co člověka přesahuje, tvoření hodnot.

Uvedené kritérium se u Amy projevuje tím, že ví/věří, že existuje vyšší moc, která v jejím životě působí a vede ji. Odevzdala se svým vizím ze snů, pocitům, které ji vedly ke konkrétním krokům. Za tvoření hodnot lze u Amy považovat její spisovatelskou činnost.

- splňuje

-Integrita X zoufalství: Nalezení smysluplnosti života, předávání moudrosti druhým.

Ze závěru knihy je patrné, že našla smysluplnost života. (*...dovnitř je ven a nahoře je dole a všude je nebe. vlaje mi nad hlavou, cáká pod nohama, kam se podívám, všude ho vidím. Nebe, které nemá dno...sedím tady a tetelím se, rozjívěná jak čtvrtý g dur*

⁵⁰ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. str. 228 Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.

beethovena, jeho závěrečné rondo, vivace, a přitom se prohrabuju svým divotvorným životem. je to zvláštní, jeffe, ale neměnila bych, nevystřihla bych ani notu.)⁵¹

-splňuje

A. Maslow–znaky sebeaktualizující osobnosti

Přijímají sebe a druhé takové, jací jsou

V díle není patrné, jak Ama přijímá druhé lidi. Nesouhlasí například s některými názory, ale to souvisí spíše s konkrétními situacemi, než s lidmi jako takovými. Například v situaci, kdy v nemocnicích řeší s lékaři stav otce, nebo následně svůj zdravotní stav. Sebe sama přijímá tak, jak je. Uvědomuje si i své negativní stránky a pracuje na nich.

-splňuje částečně

Vyznačují se spontaneitou

Spontaneita se projevuje v příběhu od začátku až do konce. V hlavním problému, který Ama řeší, se rozhoduje vnitřních pocitů a v zahraničí na svých cestách činí rozhodnutí, která mnohdy nejsou dlouze promyšlená. Například se jí zdál sen o konkrétním šamanovi a její kamarádka jí zanedlouho volá, že má kontakt na jistého šamana. Ama neváhá a jede ho navštívit. Následně se potvrdí, že se jedná o toho ze snu.

-splňuje

Setkali/setkávají se se spirituálními zážitky

Uvedené kritérium je v díle naplněno několikrát. Například ve svých vizích hovoří o havranovi, který se jí zjevoval a sděloval jí, co je pro ni důležité. (*pokud se ti vyléčení stane jediným skutečným cílem, pak jsi skutečný cíl minula.*)⁵² Dále docházela sama k dílčím poznáním o životě ať už sama, nebo s pomocí jiných lidí či sebepoznávacích metod (*když umíš něco pojmenovat, neznamená to, že víš, co to je. s. 175 tvůj nápad s hypnózou byl geniální. zlomilo se to. jsem zpátky. stojím na zemi...vidím dveře dokořán.*)⁵³ a následně k tomu závěrečnému. (*...dovnitř je ven a nahore je dole a všude je nebe. vlaje mi nad hlavou, cáká pod nohama, kam se podívám, všude ho vidím. nebe, které*

⁵¹ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. str. 274 Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.

⁵² Tamtéž str. 58

⁵³ Tamtéž str. 228

nemá dno...sedím tady a tetelím se, rozjívěná jak čtvrtý g dur beethovena, jeho závěrečné rondo, vivace, a přitom se prohrabuju svým divotvorným životem. je to zvláštní, jeffe, ale neměnila bych, nevystříhla bych ani notu.)⁵⁴

- splňuje

Jsou jim vlastní hluboké důvěrné vztahy, ne vztahy povrchní

Je zjevné, že Ama ve svém životě rozvíjí právě hluboké vztahy, o povrchní nemá zájem, nenavazuje nahodilé milenecké, ani jiné vztahy, jejichž účelem by bylo pouze pobavení.

-splňuje

Jsou tvořiví

Tvořivost se u ní projevuje ve způsobech, které používá k sebeléčbě. Nezdráhá se odjet do pralesa a ubytovat se na samotě v chatce, nebo podstoupit hypnózu, užít ayahuascu a další metody. Stále hledala nové způsoby, jak si pomoci. Jelikož se jedná o autobiografii, lze říci, že skrze spisovatelskou činnost je hlavní hrdinka/sama autorka tvořivá.

-splňuje

Jsou otevřeni vůči změně prostředí

Uvedené kritérium je jednoznačně splněno, neboť Ama neváhá opustit místo, kde žije, a vydat se do zahraničí na cestu a neví, co přesně ji tam čeká a kam všude pojedede.

-splňuje

C. R. Cloninger – dimenze charakteru

Sebeovládání: Schopnost adaptace a regulace svého chování vzhledem k podmínkám, lidem. Přijímání sebe sama i s chybami.

⁵⁴ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. str. 274 Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.

Schopnost adapce a regulace svého chování projevovale Ama tehdy, jak se vydala sama do pralesa a ubytovala se v chatce, kde byla na samotce, aby shromáždila co nejvíce vnitřních sil. Nebo tehdy, když se vydala do Limy a žila u místních lidí, kteří velmi vyznávali křesťanství, ačkoli ona sama měla jiný postoj. *(ama se směje dokola, něco takového ještě neviděla, kolem ní křepčí pobožné noty, množí se a násobí, je to nádhera, jeeesus, mihty god. Jeeesus, jeeesus...)*⁵⁵

V knize je spousta momentů, kdy si Ama uvědomuje, že má své chyby, vnitřní omezení, které jí brání žít naplněný život. Zároveň ví, že se s tím dá pracovat. Toto vědomí se však střídá s chvílemi deprese. *(někdy se mi tu borní půda pod nohama. nevím, co dál. ještě nemám dost? ještě není dno?...jeffe, já ujždím, nemůžu se vyhrabat, nenacházím klid...)*⁵⁶

-splňuje

Spolupráce: Tolerance, schopnost pomoci a soucítění s druhými.

Tolerance se u Amy projevuje vzhledem k přesvědčením druhých lidí, postojů lékařů a v dalších situacích, kdy je respektuje a rozumí jim. Nicméně v jedné emailové komunikaci s kamarádem Evanem prohlašuje, že některé lidi je daleko snazší milovat na dálku.

-splňuje částečně

Sebetranscendence: Nesobeckost, skromnost, duchovní založení člověka.

O sebetranscendenci Ama usiluje od začátku své cesty. Již po stanovení diagnózy si uvědomila, že rakovina je především nemoc duše, ne těla. Že nemoc je projevem toho, co duši dlouhodobě trápí. Kvůli tomu podstupuje dlouhou a náročnou cestu za uzdravením a díky svému duchovnímu založení důvěřuje znamením, snům a tomu, co k ní přichází.

Dokáže se také radovat z maličkostí a ze samotného života *(o tom, jak věci jsou, toho stejně moc nevím, jediný rozdíl je, že už mi to netrhá hlavou. nevadí mi, že nemám páru o fungování světa; naopak mě začalo bavit žít bezdůvodně, jen tak. ze srandy, pro samotný rajc, co všechno se dá vyzkoušet.)*⁵⁷

-splňuje

⁵⁵ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. str. 180 Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.

⁵⁶ Tamtéž str. 181

⁵⁷ Tamtéž str. 256

Jan Němec – Dějiny světla

Hlavní hrdina: **František Drtikol**

Životní stádia dle Eriksona

-Důvěra X nedůvěra : Důvěřuje lidem, dává a přijímá v rovnováze.

František Drtikol byl k lidem spíše důvěřivý. To se projevilo například tehdy, když mu jeho přítel František Škarda navrhnul, aby spolu založili fotografický ateliér. S důvěrou přistoupil na tuto nabídku. Za jeho podporu mu vyplácel část z výdělku. Dávání a přijímání však zřejmě nebylo naplněno v manželství. Vztah s Ervou Kupferovou se nakonec nevydařil, přestávala o něj projevovat zájem. Oddávala se hlavně kariéře tanečnice.

-splňuje částečně

-Autonomie X hanba a pochybnosti: Je schopen se samostatně rozhodovat, sebedůvěra.

V mládí jeho životní cestu řídil spíše jeho otec. Jakmile však nastoupil na fotografickou školu, rozhodoval samostatně o své cestě. Věřil tomu, že jiný způsob fotografie a portrétování bude mít úspěch. Věřil také v úspěch, který přinese focení aktů a v to, že jeho působení v Praze bude úspěšnější. (*Většina fotografů se bojí o svou pověst a pořadatelé výstav zase cenzury. Ty v tomto ohledu nemáš co ztratit, naopak: musíš něčím prorazit...ty cudné akty mají úspěch...*)⁵⁸

-splňuje

-Iniciativa X vina: Ochota ke změnám, přijímání výzev.

Velkou výzvou bylo pro Františka nastoupení na fotografickou školu do Mnichova. Poprvé se osamostatnil od rodičů. Další byl přesun z Příbrami do Prahy kvůli pracovním příležitostem. Jednou z největších výzev, kterou musel přijmout a vyrovnat se s ní, byl návrat do běžného života po 1. sv. válce. (*A pak z toho všeho onemocníš: z té války, z té*

⁵⁸ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 199
Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

viny, žes šikoval druhé pro marškompanie smrti, z té vysilující touhy po jiném světě, ze vši té nízkosti a nepokoje.)⁵⁹

-splňuje

-Snaživost X méněcennost: Sebedůvěra, dotahování věcí do konce.

Snaživost hlavního hrdinu provází celou profesní cestu. Vydržel náročná léta učení u fotografa, kdy vykonával podřadnou a namáhavou práci, přitom se k fotografování vůbec nedostal. Věřil tomu, že focení aktů bude mít úspěch, a přestože ho nezažil v Příbrami, pokračoval v něm v Praze, kde se po určité době dostavil.

-splňuje

-Identita X zmatení rolí: Nalezení svého místa a smyslu ve světě, spojení se sebou.

Již od dětství nacházel radost v umění, od raného věku maloval. K opravdovému umění fotografování se dostal na škole v Mnichově a u toho zůstal většinu života. O tom, že našel své místo z profesního hlediska, svědčí zpráva ze školy. *(Drtikol je zcela jasně nejnadanější ze všech vystavovatelů...Drtikol stojí tváří v tvář přírodě s plným porozuměním a citovým zaujetím.)*⁶⁰

Spojení se sebou ho provází celým životem. *(Trávíš dny na ose slunce, prohlubuješ své přátelství se světlem. Così v tobě neustále svědčí o tom, že existuješ, ...jako bys byl celým svým bytím vetkaný v látku světa.)*⁶¹

-splňuje

-Intimita X osamělost: Schopnost dosáhnout důvěrného spojení s druhým, láska, otevření srdce

V rané dospělosti měl vztah k ženám spíše rozporuplný. *(Avšak tvé zkušenosti s druhým pohlavím jsou sporé, matoucí a nemají žádný pevný základ...Když na to přijde, ženy obdivuješ a zároveň je stejně snadno považuješ za ztělesnění zla. Jednou je žena nádoba chůtice, jindy éterická víla, dívka s květinami ve vlasech.)*⁶²

⁵⁹ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 304
Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

⁶⁰ Tamtéž str. 161

⁶¹ Tamtéž str. 158

⁶² Tamtéž str. 174

V době, kdy narukoval do války byl zamilován do 16 leté Elišky, jemu bylo 28 let. Poté začal chodit s Ervou Kupferovou, kterou si i vzal, ale vztah se nevydařil a rozvedli se. V pozdějším věku se nakonec oženil s asistentkou Jarmilou.

-splněno částečně

-Generativita X stagnace: Naplněnost něčím, co člověka přesahuje, tvoření hodnot.

Hodnotu vnímal jak v tom, co vytvářel – ve fotografii, tak v tom, o co vnitřně usiloval – o vnitřní klid, nalezení své pravé podstaty. *(Každý večer a každé ráno medituješ, čím dál víc oddaný neznámému v sobě. Zatímco zakázkovou tvorbu tvé nové zájmy odpuzují, s tou volnou se začínají snoubit...Silně prožíváš, že jako fotograf pracuješ s tím nejkrásnějším materiálem vůbec: se světlem a s lidským tělem.)*⁶³

-splňuje

-Integrita X zoufalství: Nalezení smysluplnosti života, předávání moudrosti druhým.

Věnoval spoustu času meditacím a nalézání svého pravého já. Taktéž se snažil o předávání/sdílení moudrosti s druhými. Scházel se s lidmi podobně zaměřenými jak ve svém ateliéru, tak v bytě na Spořilově, kde diskutovali a meditovali. *(V tom spočívá krása jeho zvěsti: osvobodit nás může jen to, co je naší pravou podstatou, vyléčit nás může jen to, co je naší pravou podstatou, a trvalé štěstí nám může přinést jen to, co je naší pravou podstatou.)*⁶⁴

-splňuje

B. Maslow–znaky sebeaktualizující osobnosti

Přijímají sebe a druhé takové, jací jsou

Lidi kolem sebe přijímal takové, jací jsou, ale byl si vědom toho, že se přetvařují, což se nejvíce projevovalo při portrétování. *(Většina lidí se před aparátem snaží tvářit jinak, než jací ve skutečnosti jsou, a to obvykle s větším úsilím, než jaké jsou jejich přetvařovací schopnosti. Ztrácejí vědomí sebe sama, svůj výraz, obvyklý postoj, představu o vlastním těle.)*⁶⁵ V jisté fázi života také dospěl k tomu, že poté, co z jeho života odešli blízcí lidé, se jeho život zjednodušil.

⁶³ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 424 - 425 Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

⁶⁴ Tamtéž str. 440

⁶⁵ Tamtéž str. 424

-splněno částečně

Vyznačují se spontaneitou

Spontaneita se projevuje jednak při fotografování, jednak při sebepoznávání. Začal sám od sebe spontánně meditovat, zklidňovat se a soustředit se na sebe.

-splněno

Setkali/setkávají se se spirituálními zážitky

Měl několik zážitků jak v běžném životě, tak při meditacích. (*Hrud' se ti pravidelně zvedá a klesá, vědomí máš čiré. Během meditace nějaké táhlo s jemným chodem neznatelně změnilo polohu a vpustilo do mysli trochu jasu...Tvá mysl se v tom zářivě nabitém fluidu radostně rozpíná, na okamžik se cítíš být na výši té záře...s. 408*)

Pochopí, co je vědomí. (*Uvnitř meditace pochopíš, že světlo je vědomí a vědomí je světlo...Tam, kde je světlo, je i latentní vědomí, a tam, kde je vědomí, halí se světlo.*)⁶⁶

-splněno

Jsou jim vlastní hluboké důvěrné vztahy, ne vztahy povrchní

Jeho vztahy k ženám se v průběhu života proměňovaly. Nejprve to byl rozporuplný postoj, poté velká láska směrem k Elišce a následně nenaplněný vztah v manželství. Klid a útočiště mu pravděpodobně přinesl až vztah s Jarmilou.

-splněno

Jsou tvořiví

Tvořivost se v jeho životě projevovala hlavně skrze fotografii, neustále hledal nové způsoby pohledu na realitu a na krásu. (*...známému obličejí nový výraz, a hned se rodí myšlenka z myšlenky; což jak by asi při témže osvětlení dopadlo tohle seskupení, takováhle póza? Uvidíte, jak se látka krásně našasila, že osoba udělala pěkný pohyb. Nikdy nesmí být člověk pohodlný, lhostejný k podobným zásvitům krásy...*)⁶⁷

-splňuje

⁶⁶ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 453
Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

⁶⁷ Tamtéž str. 426

Jsou otevřeni vůči změně prostředí

Své prostředí změnil František Drtikol několikrát za svůj život. Ať už to byla cesta z Příbrami do Mnichova kvůli vzdělání, nebo pak kvůli zaměstnání z Příbrami do Prahy. Byl také ochoten zanechat fotografování v ateliéru na vrátit se k malování.

-splňuje

C. R. Cloninger – dimenze charakteru

Sebeovládání: Schopnost adaptace a regulace svého chování vzhledem k podmínkám, lidem. Přijímání sebe sama i s chybami.

Tuto schopnost hlavní hrdina projevil jednoznačně v době učení u fotografa Mattase, který mu dával nelehkou a rutinní práci týkající se vytváření fotografií. Lze také konstatovat, že schopnost sebeovládání a adaptace zvládnul tehdy, když narukoval v době 1. sv. války a pak se zase navrátil do normálního života. Návrat byl těžký, ale zvládnul ho.

Přijímání sebe sama lze pozorovat například v meditacích, kdy je popsáno, jak pracuje sám se sebou, co se u toho děje, co cítí a jak se mu ne/daří udržet pozornost. (*Po chvíli se pokoušíš koncentrovat, jak sis to přečetl ve Weinfurterově Hořícím keři. Na první pohled se to zdá jako jednoduchá věc, vyprázdnit mysl, učinit ji prostornou a jasnou jako ty staré fotografické ateliéry s horním světlem. Ale myšlenky se ti rozutíkají, myslíš hned na to, hned na ono, zpět na Ervu a na Ervičku...Pocity a myšlenky jsou jako myšky s neposednými ocásky...*)⁶⁸

-splňuje

Spolupráce: Tolerance, schopnost pomoci a soucítění s druhými.

Uvedené vlastnosti se u něj projevovaly například tím, jak k němu začaly do bytu chodit lidé s podobnými zájmy – meditace, hovory o sebepoznání a svěřovali se mu s nejnítěnějšími záležitostmi. Lidi vždy vyslechnul a předával své zkušenosti. (*Každý den někdo přijde, jako bys měl na domě ceduli...někteří se ukáží jednou, jiní se opakovaně*

⁶⁸ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 397
Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

*vrací...Přinášejí své sny a zážitky, pokoušejí se meditovat, neboť mají tušení, že pravda je tam uvnitř, a vnější svět je už nedokáže naplnit. Přijímáš všechny...)*⁶⁹

-splňuje

Sebetranscendence: Nesobeckost, skromnost, duchovní založení člověka.

Duchovní založení ho provázelo většinu života. Vždy se ho dotýkalo téma světla, které se ho prakticky dotklo při práci s fotografií. Dále v meditacích, kde zažil konkrétní prožitky. První hlubší prožitek zažil na toulkách přírodou, kdy ho napadaly úvahy, že v životě je ve skutečnosti „všechno jinak“. *(A v tu chvíli dokonalého uvolnění s úžasem pocítíš, jak přímo před tvýma očima neviditelná ruka obrací svět z rubu na líc...a nevěřičně sleduješ to nezměrné vykoupení...nikdy by tě nenapadlo, že pro oči vidoucích je vlastně látka světa utkána z druhé strany, ze strany zářícího vědomí.)*⁷⁰

-splňuje

Jitka Juliet Navrátilová

Myslet srdcem

Hlavní hrdinka: **Jitka**

Životní stádia dle Eriksona

-Důvěra X nedůvěra : Důvěřuje lidem, dává a přijímá v rovnováze.

Jitka se v díle projevuje jako člověk, který druhým důvěřuje. Zároveň však byla na svých cestách schopna vytušit nebezpečí a vyhnula se některým nebezpečným místům a lidem. Její dávání se projevilo například v situaci, kdy pomohla obchodníkovi s prodejem. Přijímání zase od lidí, kteří jí mohli s něčím pomoci. Sama si uvědomovala, že přijímat jí dělá potíže, ale pracovala na tom. *(Za Annou jsem chodila pravidelně na návštěvu... Její masáže a reflexologie byly směsicí jemné blaženosti a až neúnosné bolesti. Dávání až*

⁶⁹ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 474
Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.

⁷⁰ Tamtéž str. 159-160

rozdávání mi dělalo dobře. Ale přijímat je úplně jiné. Na to je potřeba přesvědčení, že jsem hodna darů.)⁷¹

-splňuje

-Autonomie X hanba a pochybnosti: Je schopen se samostatně rozhodovat, sebedůvěra.

Samostatné rozhodování provází Jitku celou cestou do latinské Ameriky. Od jednoho rozhodnutí k druhému se spoléhá sama na sebe. Věří, že jí léčebné metody pomůžou, tak se směle vydává na místa, kde nachází léčitele a pomoc, kterou hledá.

-splňuje

-Iniciativa X vina: Ochota ke změnám, přijímání výzev.

Výzvy přijímá po celou dobu cestování. Poznává nová místa, nové lidi, kteří uvažují odlišným způsobem, mají jiné tradice a životní styl. Jakmile se jí zhoršoval zdravotní stav, byla nucena se podívat na svůj život a na to, jak žije. Ukončila dlouholetý vztah s mužem a vydala se na cestu. Začala studovat a postupně měnit své myšlení. *(Na své cestě za vyléčením, seberůstem a pochopením světa jsem ochotna podstoupit téměř cokoliv. Cokoliv, abych našla svůj svatý grál. Toto byl teprve začátek mé cesty.)⁷²*

-splňuje

-Snaživost X méněcennost: Sebedůvěra, dotahování věcí do konce.

Její velkou motivací bylo vyléčení se ze zdravotních problémů. Věděla, že pokud více pochopí sebe sama, promítne se to i na zdravotním stavu. Pochopila, že jí sebeléčebná cesta pomáhá se zdravotními problémy, tak byla rozhodnutá v ní setrvat. *(Cítila jsem se šťastná, relativně zdravá, naplněná a už jsem přemýšlela o dalším cestování.)⁷³*

-splňuje

-Identita X zmatení rolí: Nalezení svého místa a smyslu ve světě, spojení se sebou.

Jitka se živila průvodcovstvím po Londýně, práce ji bavila, rozhodla se také studovat a dodělat si průvodcovské zkoušky. Spojení se sebou bylo však věcí, která ji nejvíce zajímala a aktivně se jí zabývala, ať už v životě v Londýně, nebo na cestách. *(Co*

⁷¹ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 206 ISBN 978-80-7252-808-0.

⁷² Tamtéž str. 9

⁷³ Tamtéž str. 161

jsem se na této cestě naučila, bylo, jak je důležité pro harmonický život spojení. Spojení neboli láskyplná komunikace s vlastním tělem, aspekty sebe sama...Bez tohoto spojení jsme jen nitky poletující ve větru.)⁷⁴

-splňuje

-Intimita X osamělost: Schopnost dosáhnout důvěrného spojení s druhým, láska, otevření srdce

Jitka jistě byla schopna dosáhnout důvěrného spojení s druhým, jelikož měla dlouholetý vztah. Sice ho ukončila, ale byli schopni se rozejít jako přátelé. *(Začali jsme si jeden druhého vážit, protože už jsme se nepovažovali za samozřejmost. Trávili jsme spolu víc času, neboť jsme věděli, že už ho nemáme příliš...Daniel mě tehdy vyprovázel a plakali jsme oba. Však jsme se měli rádi a neloučili se jako milenci, ale jako nejlepší přátelé.)⁷⁵*

Její další vztahy však byly milenecké, kterých bylo na jejích cestách několik.

-splňuje

-Generativita X stagnace: Naplněnost něčím, co člověka přesahuje, tvoření hodnot.

Hlavní hrdinka se hlásí k tomu, že hledá to, co člověka přesahuje. Hledá to různými cestami. Tyto cesty však každému nedoporučuje, neboť nemusí být pro každého vhodné a bezpečné. *(Cesta do podvědomí nemusí nutně vést přes Latinskou Ameriku. Není třeba se vydávat tak daleko. Ani není nezbytné užívat psychedelické látky, které člověka do podvědomí dopraví. Stejně bych je nedoporučovala těm, kdo jsou duševně či emočně labilní, anebo hypercitliví.)⁷⁶*

Hodnotu vytvořila již tím, že o svém putování a objevování napsala knihu, která může být přínosná pro spoustu lidí.

-splňuje

-Integrita X zoufalství: Nalezení smysluplnosti života, předávání moudrosti druhým.

Na základě nepříjemné zkušenosti s nemocí pochopila, k čemu v jejím případě nemoc sloužila. *(Zjistila jsem, že nešlo o autoimunitní nemoc, ale o celý můj život. Lupus mi byl podstrčen jako návnada, která mě měla vylákat z nory, abych se vydala na cestu.*

⁷⁴ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 305 ISBN 978-80-7252-808-0.

⁷⁵ Tamtéž str. 25

⁷⁶ Tamtéž str. 309

Vyléčit se z nemoci nebyl cíl, ale pouze milník.)⁷⁷ Toto poznání však může platit také pro druhé lidi. Její cesta za poznáním stále pokračuje, nicméně ta dosavadní ji přivedla k tomu, že je potřeba být vnímavý ke světu a k sobě samé, aby pochopila onen smysl. (S neustálým rozebíráním svých myšlenek, postojů a kladením otázek o sobě a o světě jsem začala vidět sebe a svět v širším kontextu. Jako blázen v tarotových kartách, vybavena důvěrou, jsem dál pokračovala na své cestě.)⁷⁸

-splňuje

C. Maslow–znaky sebeaktualizující osobnosti

Přijímají sebe a druhé takové, jací jsou

Jitka sama sebe přijímala, ale byla si vědoma svých slabých stránek, na kterých je potřeba pracovat. Ty se jí ukazovaly i díky psychedelické medicíně. Vzhledem k tomu, kolik lidí potkala na svých cestách, dokázala velmi rychle dobře odhadnout povahu člověka a respektovala ji. *(Tím, že žil celý život na ostrově, neměl pořádnou představu o světě mimo a byl by hřích mu jeho idylické, zkruslené představy o okolním světě brát. A tak jsem se ponořila do jeho ostrovní bubliny...)⁷⁹*

-splněno

Vyznačují se spontaneitou

Spontaneita hlavní hrdince rozhodně nechybí, neboť při cestování navštívila spoustu míst tak, že jí daného léčitele/místo někdo jiný pouze doporučil. A pokud cítila, že se tam chce vydat, podnikla tento krok. *(...hned po příjezdu do Cuzca jsem v hostelu narazila na jednoho českého kluka...a on mi řekl, že druhý den jede s kamarádem Francouzem na Machu Picchu. Druhý den jsme se všichni společně rozjeli směr Posvátné údolí.)⁸⁰*

-splňuje

Setkali/setkávají se se spirituálními zážitky

⁷⁷ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 313 ISBN 978-80-7252-808-0.

⁷⁸ Tamtéž str. 314

⁷⁹ Tamtéž str. 160

⁸⁰ Tamtéž str. 118

Spirituální zážitky a stavy rozšířeného vědomí ji provází celou dobu při ceremoniích užívání psychedelických léčiv. Jsou vyvolané působením těchto léčiv. Nicméně objevují se i samy od sebe. *(V tomto uvolněném stavu se mi párkrát stalo, že se mi otevřelo srdce natolik, až jsem z toho zpanikařila. Byly to prožitky podobné jako na ayahuasce, huachumě či tabákové dietě. Tentokrát však samovolně, třeba když jsem jen ležela v posteli a usínala.)*⁸¹

-splňuje

Jsou jim vlastní hluboké důvěrné vztahy, ne vztahy povrchní

Důvěrný vztah s mužem vytvořila, přestože po několika letech skončil. Na svých cestách však potkala spoustu mužů, se kterými měla pouze milenecký vztah provázející pouze počáteční zamilovanost. *(S Kristiánem, jenž se na ostrově narodil, jsem pak chodila těch deset dní až do svého odjezdu. str. 160 Romantická gesta zákonem přírody vyústila ve vášnivou milostnou aféru...str. 229 Konec tohoto treku také znamenal konec mého zamilování s týdenního vztahu s Adamem. V Huarazu jsme se rozloučili a já si podle nepsaných pravidel zamilovanosti trochu pobřečela.)*⁸²

-splňuje částečně

Jsou tvořiví

Tvořivost se u Jitky projevuje ve způsobech, jakými hledá cestu k uzdravení. Jsou rozhodně odvážné a velmi pestré. Tím, že své zážitky a mnohá pochopení sepsala do knihy, lze usoudit, že tvořivost jí nechybí.

-splňuje

Jsou otevřeni vůči změně prostředí

Uvedené kritérium hlavní hrdinka rozhodně splňuje, neboť procestovala Latinskou Ameriku a navštívila další mnohá místa ve světě. Každá z delších výprav trvala i půl roku. *(Než jsem se nadála, byl konec září a já balila na svou další půlroční cestu.)*⁸³

-splňuje

⁸¹ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 255 ISBN 978-80-7252-808-0.

⁸² Tamtéž str. 117

⁸³ Tamtéž str. 169

C. R. Cloninger – dimenze charakteru

Sebeovládání: Schopnost adaptace a regulace svého chování vzhledem k podmínkám, lidem. Přijímání sebe sama i s chybami.

Opakovaně se nacházela na nových místech, kde bylo zapotřebí, aby se přizpůsobila jak lidem, tak prostředí. (*Když je člověk osamocen v nočním středoevropském lese, cítí se jemně podpořen spící přírodou. Občasný skřehot či zahoukání ho ujistí, že tam není úplně sám, ale jinak je klid. V amazonské džungli je to naopak. Pořád vás něco sleduje. A toho hluku, jak se všichni navzájem přeřvávají.* s. 86 *Já jsem díky Sojle spatřila její sousedství jejíma očima a místo chudinské oblasti jsem viděla vibrující čtvrť plnou přátelských a samozřejmě zvědavých lidí.*)⁸⁴ O sebepřijetí bylo pojednáno výše, toto kritérium Jitka splňuje.

-splňuje

Spolupráce: Tolerance, schopnost pomoci a soucítění s druhými.

Tolerance se u ní na cestách projevovala na každém kroku, neboť se musela přizpůsobit novým podmínkám, lidem. Soucit k lidem ji také nechyběl. (*Byla to mladá holka, sirotek, a protože byla údajně nezvladatelná, tak ji u nich ve vesnici nechtěli, prý aby nekazila ostatní děti. Já jsem ji chápala, viděla jsem v ní citlivé děvče, které na sebe upozorňuje, protože touží po lásce a uznání.*)⁸⁵

-splňuje

Sebetranscendence: Nesobeckost, skromnost, duchovní založení člověka.

Její osobní sebetranscendence začala tím, když se objevily zdravotní problémy, které se zhoršovaly. Podřídila vyléčení celý život a vydala se na vnitřní i vnější cestu sebepoznání. K té vnitřní použila specifické rostlinné prostředky, k té vnější cestování a poznávání míst a lidí. Duchovní založení se u Jitky projevuje jak tím, jak přistupuje k životu, ale také tím, jak vnímá těžkosti a nemoci. (*A opět jsem si vzpomněla na lék vděčnosti, který jsem si v Cuscu před třemi měsíci naordinovala, ale pak ho zapomínala*

⁸⁴ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 87 ISBN 978-80-7252-808-0.

⁸⁵ Tamtéž str. 88

pravidelně brát. Že jsou to neštěstí naše či druhých, která nás dovedou zpátky k tomuto všelému. s. 130 To, co mě sem ve skutečnosti přivedlo, ale nebylo šílenství. Byla to důvěra. Důvěra v sebe, v hlas svého srdce. Tento hlas mě přesvědčil, že je možné vyléčit se z nevyлéčitelne oslabující nemoci. Bez této důvěry bych se nikdy nevydala na svou cestu.)⁸⁶

-splňuje

Shrnutí kritérií zralosti osobnosti hlavního hrdiny

Kritérium	Dějiny světla, hl. hrdina František Drtikol	Nebe nemá dno, hl. hrdinka Ama	Myslet srdcem, hl. hrdinka Jitka
Životní stádia dle Eriksona			
Důvěra x Nedůvěra	Splňuje částečně	Splňuje částečně	Splňuje
Autonomie x hanba a pochybnosti	Splňuje	Splňuje	Splňuje
Iniciativa x vina	Splňuje	Splňuje	Splňuje
Snaživost x méněcennost	Splňuje	Splňuje	Splňuje
Identita x zmatení rolí	Splňuje	Splňuje částečně	Splňuje
Intimita x osamělost	Splňuje částečně	Splňuje	Splňuje
Generativita x stagnace	Splňuje	Splňuje	Splňuje
Integrita x zoufalství	Splňuje	Splňuje	Splňuje
A.Maslow – znaky sebeaktualizující			

⁸⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. str. 10 ISBN 978-80-7252-808-0.

osobnosti			
Přijímání sebe a druhých	Splňuje částečně	Splňuje částečně	Splňuje
Spontaneita	Splňuje	Splňuje	Splňuje
Spirituální zážitky	Splňuje	Splňuje	Splňuje
Hluboké důvěrné vztahy, ne povrchní	Splňuje	Splňuje	Splňuje částečně
Tvořivost	Splňuje	Splňuje	Splňuje
Otevřenost vůči změně prostředí	Splňuje	Splňuje	Splňuje
C.R. Cloninger – dimenze charakteru			
Sebeovládání	Splňuje	Splňuje	Splňuje
Spolupráce	Splňuje	Splňuje částečně	Splňuje
sebetranscendence	Splňuje	Splňuje	Splňuje

Z uvedených výsledků v tabulce je patrné, všichni hlavní hrdinové splňují většinu kritérií zralé osobnosti. Čím je to způsobeno? Zpravidla tím, že člověk, který pátrá po vyšším smyslu věcí, pracuje na sobě a obrací se do nitra, si uvědomuje, co je v životě skutečně důležité – hluboké vztahy, spolupráce s lidmi, tvořivost, schopnost dokončit úkol a jiné.

Nicméně i zde můžeme pozorovat drobné rozdíly v hodnocení kritérií. Tak jako každý člověk má své slabé stránky osobnosti, mají je i hlavní hrdinové uvedených děl. Kritéria, která byla „splněna částečně“, mají své zdůvodnění výše.

5. Návrh práce s daným tématem v hodinách literatury pro žáky II. stupně

V následující části předložím návrhy práce s tématem rozvoje osobnosti v hodinách literatury. Bude se jednat o přípravy do vyučovacích hodin pro žáky 8. třídy základní školy. Vzhledem k tomu, že se jedná o téma, které se dotýká psychologie a filozofie, budou v daných hodinách velmi úzce uplatněny mezipředmětové vztahy s výchovou ke zdraví a výchovou k občanství.

Práce s rozvojem osobnosti hlavního hrdiny bude demonstrována na díle K. H. Máchy – Máj a díle Boženy Němcové – Babička. Důvodem výběru těchto ukázek byl fakt, že v 8. ročníku je součástí učebních osnov pro literární výchovu česká literatura 19. století. Dále při práci s učebnicemi literatury a čítankami pro 8. ročník vyplynulo, že literární ukázky z uvedených děl jsou do čítanek velmi často zařazovány.

Sledovaný vývoj osobnosti hlavního hrdiny se bude odvíjet od aktuálního poznání žáků, kdy si sami definují, co podle nich znamená „zralost osobnosti“. Učitel je podnítl k zamyšlení nad touto problematikou následujícími otázkami:

- 1. Co si představuješ pod pojmem zralá osobnost? (1 věta)**
- 2. Jak se chová člověk, kterého lze považovat za „vyzrálého“? (uved' 5 druhů chování)**
- 3. Když si představíš někoho, koho považuješ za zralou osobnost, jaký je? (charakterizuje ho 5 přídavnými jmény)**

Uvedené otázky budou žákům položeny na začátku vyučovací hodiny a každý sám za sebe odpoví do sešitu. Následně učitel rozdělí žáky do 3 skupin a zvolí vedoucího každé skupiny, který bude mít za úkol zjistit, jaké odpovědi se nejvíce opakují a poznamenat si je.

Vedoucí z každé skupiny přečte odpovědi, učitel zapíše odpovědi od každého vedoucího na tabuli a poté následuje diskuse a třída určuje, které odpovědi shledávají jako „nejspornější“. Nemůžou-li najít shodu, hlasuje se.

Učitel si poznamená odpovědi třídy a zapracuje je do další hodiny do pracovního listu, ve kterém se bude sledovat zralost osobnosti hlavního hrdiny dle charakteristik, které si třída zvolila.

Odpovědi třídy mohou být následující:

1. Co si představuješ pod pojmem zralá osobnost? (1 věta)

Je to člověk, který ví, co v životě chce a co ho činí šťastným.

2. Jak se chová člověk, kterého lze považovat za „vyzrálého“? (uved' 5 druhů chování)

- *Je ohleduplný*
- *Má rád lidi*
- *Dělá práci, která je užitečná pro druhé lidi*
- *Šíří dobrou náladu*
- *Umí se dobře rozhodnout*

3. Když si představíš někoho, koho považuješ za zralou osobnost, jaký je?

(charakterizuje ho 5 přídavnými jmény)

- *Skromný*
- *Veselý*
- *Moudrý*
- *Nápomocný druhým*
- *Klidný i v těžších situacích*

1.

Vyučující: Gabriela Sovová

Tematický okruh – téma: Karel Hynek Mácha – Máj, hlavní hrdina Vilém

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Ročník: 8. ročník

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Mezipředmětové vztahy: Výchova k občanství, Výchova ke zdraví

Cíle vyučovací hodiny:

- **kognitivní:** Žák po probrání učiva zná spisovatele Karla Hynka Máchu a dokáže popsat prvky jeho díla.

Žák bude po probrání tématu umět formulovat a vyjmenovat stěžejní díla K. H. Máchy.

Žák dokáže určit základní prvky díla Máj.

- **afektivní:**

Žák se zapojuje do diskuse.

Žák oceňuje názor ostatních.

psychomotorické:

Žák dokáže vytvořit prezentaci na téma Karel Hynek Mácha a jeho dílo a demonstrovat ji před třídou.

Obsah: Žák se seznámí s osobností a dílem Karla Havlíčka Borovského. Na základě textu, který si žáci přečtou, se seznámí zejména s irskou lidovou pověstí o králi s tajemstvím – Král Lávra. Žák dokáže následně aktivně reagovat na otázky kladené učitelem.

Výuková metoda:

Motivační: rozhovor, kladení otázek

Expoziční: výklad a přednáška, zápis do sešitu

Fixační: pracovní listy, řízené čtení, metody rozvíjející porozumění textu – výzově-otázkové podněty

Organizační forma výuky: hromadná, individuální

Učební pomůcky: Pracovní list – Máj, sešity, psací potřeby, dataprojektor.

Scénář hodiny

Úvod: (časová dotace cca 15 minut)

Na začátku hodiny budou žáci seznámeni s tématem hodiny a cílem výuky. Na úvod bude žákům sděleno, že se dnes budou zabývat tvorbou Karla Hynka Máchy. Vyučující jim připomene náplň předchozí hodiny, dále to, k čemu třída dospěla ohledně tématu „zralá osobnost“ a sdělí jim, že dnes se pokusí tyto poznatky aplikovat na hlavního hrdinu Viléma. Poté si žáci přečtou ukázkou z básně Máj v učebnici. (Příloha 1)

Hlavní část: (časová dotace cca 20 minut)

Učitel promítne skrze dataprojektor podobu K. H. Máchy a pustí upoutávku na filmové zpracování Máje. Vyzve žáky, aby se přihlásili ti, kteří Máj již znají/viděli filmovou verzi. Ty, kteří se přihlásí, vyzve k tomu, aby se pokusili říct, o čem Máj je. Každý sdělí svou odpověď, případně učitel vybídne ty, kteří děj znají, k diskusi. Učitel dbá na přesné formulace, kultivovaný projev a vede žáky k argumentaci. Následně žákům převypráví děj Máje, shrne osobnost a tvorbu K. H. Máchy a žáci si do sešitu poznamenají krátký zápis.

Poté žákům rozdá pracovní sešit, ve kterém využijí poznatky z minulé hodiny a budou se snažit určit, zda postava Viléma spadá do jejich kategorií zralé osobnosti.

Závěr: (časová dotace cca 10 minut)

Učitel společně s žáky zkontroluje pracovní list. Zaměří se nejvíce na úkol č. 5 a vyzve žáky, kteří označili některou z kategorií, že ji Vilém nesplňuje, aby sdělili, proč se tak rozhodli. Následuje krátká diskuse. V posledních minutách bude shrnuta probraná látka, zhodnocena aktivita a chování žáků ve vyučovací hodině, budou pochváleni za aktivní přístup k práci a argumentaci.

Klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů, k učení, občanské, sociální a personální

Zápis z hodiny

Karel Hynek Mácha

-vystudoval filozofii a práva, velmi rád cestoval – navštěvoval hrady, zámky, jezera, hory, skály

-pracoval jako advokátní praktikant

- zemřel dříve (ve 26 letech), než se oženil s Lori Šomkovou, se kterou měl syna

-ve své poezii často vyjadřuje rozpor mezi touhou a skutečností, otázky lidské existence

Dílo:

Máj – příběh milenců Jarmily a Viléma. Vilém zjistí, že jeho dívka Jarmila byla svedena, a zabije jejího svůdce. Teprve později se dozvídá, že svůdcem byl jeho otec, kterého v dětství ani nepoznal. Jarmila spáchá sebevraždu v jezeře, Vilém později zemře na popravišti. Ve vězení přemýšlí o řetězci osudových náhod, které zničily jeho život. Děsí ho pomýšlení na prázdnotu a nicotu a na to, co následuje po smrti. Jistotou je básníkovi země, jíž umírající Vilém posílá svůj poslední pozdrav.

Cikáni - tematicky podobné dílo jako Máj

Obrazy ze života mého

Pout' krkonošská ⁸⁷

Pracovní list pro žáky:

Karel Hynek Mácha - Máj

- V čítance si se žáky společně přečteme ukázkou z básně Máj (Příloha 1) a budou následovat otázky k textu:

1. Určete druh rýmu.

2. Urči čas, ve kterém se odehrává děj.

3. Kdo nebo co v básni říká něco o lásce?

4. Stručně popiš prostředí, o kterém se v básni hovoří.

5. Na základě znalosti děje celé básně urči, do jaké míry postava Viléma naplňuje kritéria zralé osobnosti: splňuje, nesplňuje, splňuje částečně. Pokud je nesplňuje, uveď, proč si to myslíš.

- Je to člověk, který ví, co v životě chce a co ho činí šťastným.

- Je ohleduplný

- Má rád lidi

⁸⁷ POLÁŠKOVÁ, Taťána, Dagmar MILOTOVÁ a Zuzana DVOŘÁKOVÁ. *Literatura: přehled středoškolského učiva*. 3. vydání. Třebíč: Vyuka.cz, 2015. Maturita (Vyuka.cz). ISBN 978-80-86873-14-5.

- Dělá práci, která je užitečná pro druhé lidi
- Šíří dobrou náladu
- Umí se dobře rozhodnout
- Skromný
- Veselý
- Moudrý
- Nápomocný druhým
- Klidný i v těžších situacích

6. *Jak na tebe báseň působí? Popiš, co cítíš při čtení, a zapoj všechny smysly!*

- *hmat:*
- *chuť:*
- *sluch:*
- *zrak:*
- *čich:*

2.

Vyučující: Gabriela Sovová

Tematický okruh – téma: Božena Němcová – Babička, **hlavní hrdina Babička**

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Ročník: 8. ročník

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Mezipředmětové vztahy: Výchova k občanství, Výchova ke zdraví

Cíle vyučovací hodiny:

- **kognitivní:** Žák po probrání učiva zná spisovatelku Boženu Němcovou a dokáže popsat prvky jejího díla.
Žák bude po probrání tématu umět formulovat a vyjmenovat stěžejní díla B. Němcové.
- **afektivní:**

Žák se zapojuje do diskuse.

Žák oceňuje názor ostatních.

Žák oceňuje význam znalosti autorky i jejího díla.

-psychomotorické:

Žák dokáže vytvořit prezentaci na téma Božena Němcová a její dílo a demonstrovat ji před třídou.

Obsah: Žák se seznámí s osobností a dílem Boženy Němcové. Seznámí se stěžejním dílem Babička a s hlavní postavou. Hlavní postavu pak bude analyzovat z hlediska kritérií zralosti osobnosti, které si žáci sami určili. Žák dokáže následně aktivně reagovat na otázky kladené učitelem.

Výuková metoda:

Motivační: rozhovor, kladení otázek

Expoziční: výklad a přednáška, zápis do sešitu

Fixační: pracovní listy, řízené čtení, metody rozvíjející porozumění textu – výzvě-otázkové podněty

Organizační forma výuky: hromadná, individuální

Učební pomůcky: Pracovní list – Babička, sešity, psací potřeby, dataprojektor.

Scénář hodiny

Úvod: (časová dotace cca 10 minut)

Na začátku hodiny budou žáci seznámeni s tématem hodiny a cílem výuky. Na úvod bude žákům položena otázka, zda se již setkali s uvedenou autorkou. Poté bude žákům puštěna ukázka z cyklu Dějiny udatného českého národa – Literatura, divadlo a národní obrození. Zde budou připomenuty údaje o Karlu Hynku Máchovi a pojednáno o B. Němcové. (<https://www.youtube.com/watch?v=EIEZRc8ikBQ>)

Hlavní část: (časová dotace cca 30 minut)

Učitel představí Boženu Němcovou včetně jejího stěžejního díla, následně si žáci zapíší zápis do sešitu. Následuje uvedení další práce – bude rozdán pracovní list, který obsahuje několik ukázek z díla Babička. Společně si ukázky přečtou a poté samostatně odpoví na otázky. V otázkách je část, která slouží k analýze hlavní hrdinky z hlediska zralosti její osobnosti. Žáci stále analyzují dle kritérií, která si sami zvolili v předchozí vyučovací hodině. Jejich samostatná práce bude trvat maximálně 10 minut, poté učitel vyzve žáky, aby postupně přednesli své odpovědi. Mohou vzájemně hodnotit, konfrontovat, nakolik se shodovali v názorech. Učitel dbá na přesné formulace, kultivovaný projev a vybízí žáky k argumentaci.

Závěr: (časová dotace cca 5 minut)

V posledních minutách bude společně s žáky shrnuta probraná látka, zhodnocena aktivita a chování žáků ve vyučovací hodině, budou pochváleni za aktivní přístup k práci a argumentaci.

Klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů, k učení, občanské, sociální a personální

Zápis z hodiny**Božena Němcová**

-dětství a mládí strávila v ratibořickém údolí u České Skalice, velmi silně na ni působila její babička

-provádala se pod nátlakem za úředníka finanční stáže

-v Praze se seznámila s tehdejšími vlastenci a spisovateli

-v těžkém období B. Němcové (smrt syna) vzniklo její dílo Babička

Dílo:**Babička**

Děj:

Knihla začíná příjezdem babičky na Staré bělidlo k dceři Terezce. Babičku si zamilují všichni lidé z vesnice pro její laskavost a ochotu pomoci alespoň radou. Babička má čtyři vnoučata (Barunka, Adélka, Vilém a Jan), které se snaží vychovávat v duchu lásky, víry, mírumilovném soužití člověka s přírodou a vlastenectví. Babička je moudrá vyrovnaná žena zvyklá tvrdě pracovat, všem pomáhat a být oporou. Je zachycen její všední den, návštěvy ve mlýně, u paní kněžny na zámku, cesty do myslivny, rodinné slavnosti, obraz ročních období – podzim, příchod zimy, povodeň na jaře, dožínky. Čtenář je seznámen s vypravováním o Jiříkovi, o babiččině dceři Johance i s příběhem o lásce Hortensie k malíři. Vedlejší epizodou je příběh bláznivé Viktorky, která umřela při bouři v lese. V závěru autorka vylíčila smrt babičky a pohřeb.⁸⁸

Slovenské pohádky a pověsti

*Vesnické povídky: Divá Bára, Karla, Pohorská vesnice, V zámku a podzámčí*⁸⁹

Pracovní list pro žáky:

1.

Přečtete si ukázky z díla a odpovězte na otázky k textu.

Nežila osamotnělá ve své chaloupce; všickni obyvatelé vesničtí byli bratřími jí a sestrami, ona jim byla matkou, rádkyní, bez ní se neskončil ani křest, ani svatba, ani pohřeb.

...

První, co si babička v hospodářství zcela na starost vzala, bylo pečení chleba. Nemohla snést, že služka s božím darem tak beze vší úcty zachází, ani do díže, ani z díže, do pece ani z pece že jej nepřezehnává, jako by cihly v ruce měla. Babička, než kvas zadělávala, kopistem díž požehnala a to žehnání opakovalo se, kdykoli těsto do ruky se vzalo, až byl chléb na stole.

...

⁸⁸ ZAJÍČKOVÁ, Miroslava. *Němcová: Babička* [online]. In: . 01.08.2013 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: http://rozvrhy.oaveseli.cz/Sablony/VY_12_INOVACE/VY_12_INOVACE_02_01_pdf/VY_12_INOVACE_02_01_29.pdf

⁸⁹ POLÁŠKOVÁ, Taťána, Dagmar MILOTOVÁ a Zuzana DVOŘÁKOVÁ. *Literatura: přehled středoškolského učiva*. 3. vydání. Třebíč: Vyuka.cz, 2015. Maturita (Vyuka.cz). ISBN 978-80-86873-14-5.

„Mnoho jste zkusila, babičko, ale byla jste přece šťastna, dostala jste to, co srdce žádalo. Kdybych věděla, že budu i já po všem trápení šťastna, ráda bych je snášela, a být musela i na Mílu čtrnácte let čekat,“ pravila Kristla. - „Budoucnost má Bůh v rukou. Co bude, to bude, tomu se, holka, nevyhneš, a nejlíp, když se odevzdáš pevnou důvěrou do vůle boží!“

...

Rok co rok přicházeli zase domů se podívat, a tu babička stará zářícím okem se dívala, když jinoši mladí před ní obrazy světa rozkládali, přisvědčovala jich plánům ohnivým duchem malovaným, promíjela pokleskům mladosti, kterých před ní netajili, oni pak, byť je i ne vždy zachovali, přece rádi zkušené její rady poslouchali, ctili babiččino slovo i mrav. Vzrostlá děvčata svěřovala babičce svoje tajemství, svoje tajné sny a vzdechy, vědouce, že najdou shovívání a vroucí slovo. ((NĚMCOVÁ, Božena. Babička. 1. vyd. ve Světové četbě. Praha : SNKLHU, 1955. 291 s.) 207)

1. **Vypiš 2 slova, která se v dnešním jazyce již neužívají:**

2. **Jedná se o tvz.: smy. nebo níky.**

3. **Kde se odehrává děj díla?**

- a) Ratibořice
- b) Staré bělidlo
- c) není určeno

5. **Na základě znalosti děje díla Babičky a z uvedených ukázek urči, do jaké míry postava Babičky naplňuje kritéria zralé osobnosti:** splňuje, nesplňuje, splňuje částečně. Pokud je nesplňuje, uveď, proč si to myslíš.

- Je to člověk, který ví, co v životě chce a co ho činí šťastným.

- Je ohleduplný
- Má rád lidi
- Dělá práci, která je užitečná pro druhé lidi
- Šíří dobrou náladu
- Umí se dobře rozhodnout
- Skromný
- Veselý
- Moudrý
- Nápomocný druhým

- Klidný i v těžších situacích

Pětilístek – vyjádři, co pro tebe znamená babička.

Název

2 vlastnosti (příd.jméno)
.....

3 slova o tom, co dělá

Definice o 4 slovech
.....

1 synonymum

Závěr

V diplomové práci bylo zpracováno téma osobnostního vývoje literárních hrdinů ve vybraných dílech současné české literatury.

V první kapitole byl představen pohled na člověka dnešní doby a na způsob jeho života. Ukázalo se, že lidé jsou si více odcizeni, než tomu bylo v předchozích generacích. Mnohdy pocítují osamocení a prázdno, které nezaplní vymoženosti moderní doby a snadná dostupnost téměř čehokoliv. Z důvodu vnitřní nespokojenosti pak lidé pátrají hlouběji a hledají, jak vyjít z této situace. Pak se zpravidla nevyhnou tématům spojeným s osobnostním rozvojem.

Ve druhé kapitole bylo pojednáno o pojmu osobnost a vybraných teoriích psychologie osobnosti. Zároveň bylo demonstrováno, že několik psychologických směrů pojednává o transcendentální rovině člověka, ale tato rovina dosud nebyla plně prozkoumána, jelikož čistě vědecký výzkum je omezen svými metodologickými zásadami a nemůže k ní proniknout. Takže je tato rovina člověka „prokazatelná“ na základě výpovědí a zkušeností lidí, kteří s ní již mají nějakou zkušenost.

Třetí část představovala rozbor jednotlivých vybraných děl a byl popsán jejich děj.

Další kapitola přiblížila osobnosti hlavních hrdinů z pohledu teorií psychologie osobnosti, kde bylo přezkoumáváno, zda splňují kritéria zralosti dle parametrů jednotlivých vybraných teorií. Bylo zjištěno, že většina kritérií byla u hlavních hrdinů splněna. Je tomu tak proto, že zpravidla lidé, kteří se do hloubky zabývají svým životem, bývají většinou vnímáni jako skromní, nesobečtí, tvořiví apod.

V poslední kapitole byla představena možnost, jak lze pracovat s tématem zralosti osobnosti v hodinách českého jazyka a literatury na základní škole na II. stupni.

V hodinách literatury nelze věnovat mnoho času psychologickým tématům. K tomuto účelu lépe poslouží například předmět výchova ke zdraví. Zde byl však představen způsob, jak lze společnou prací se třídou dospět k závěrům, které z pohledu žáků prezentují konkrétní charakteristiky zralé osobnosti. Tyto charakteristiky pak lze použít pro práci s různými díly a jejich hlavními hrdiny.

Cíl práce byl naplněn, byly analyzovány teoretické psychologické koncepce o rozvoji osobnosti člověka. Dále byly na základě vybraných kritérií z těchto teorií analyzovány osobnosti hlavních hrdinů a byl předložen způsob, jak lze s tímto tématem pracovat ve výuce českého jazyka a literatury.

Dle mého názoru je přínosné, když se s literaturou a literárními ukázkami pracuje novým způsobem a žáci ocení, jestliže vidí v dané práci smysl, což se může projevit při využití navrženého postupu. Třída si určí kritéria zralosti osobnosti a pak se dle nich posuzuje osobnost hlavního hrdiny. Tento postup také vede žáky k tomu, aby se na postavy v dílech dívali ze širšího úhlu pohledu a hlouběji se zamýšleli nad hlavním hrdinou.

Na závěr práce bych chtěla dodat, že zpracovávání diplomové práce mi přineslo spoustu inspirace a poznání. Problematiku rozvoje osobnosti a sebepoznání bych ráda shrnula následujícím citátem:

*„Celý svět v zrnku písku zhlédnout
a nebe v polní květině,
na dlani sevřít nekonečnost
a věčnost v pouhé hodině“ (- William Blake)*

Zdroje

1. ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vydání druhé. Praha: Odeon, 2017. Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1759-7.
2. BALCAR, Karel. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. 2., opr. vyd. V Chrudimi: Mach, 1991.
3. BEDRNOVÁ, E., & PAUKNEROVÁ, D. *Management osobního rozvoje: duševní hygiena, sebeřízení, efektivní životní styl*. Praha: Management Press, 2015.
4. BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I.: od antiky po konec 18. století*. Praha, 2004. ISBN 80-7290-164-8.
5. COVEY, S. R. *7 návyků skutečně efektivních lidí: zásady osobního rozvoje, které změni váš život*. Praha: FC Czech, 2016.
6. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-251-3.
7. FLOSS, Pavel. *Architekti křesťanského středověkého myšlení*. Praha: Vyšehrad, 2004, ISBN 80-7021-662-X.
8. FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury I / (A-G): Osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0797-0.
9. FROMM, Erich. *Umění být*. Vyd. 1. Editor Zdeněk Janík. Překlad Vlastislava Žihlová, Pavel Váňa. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0225-9.
10. GEJERSTAM, prof. Dr. Gustav. *Realizace: Metoda úspěšného žití*. Bratislava: Eko-konzult, 2001. ISBN 80-88809-99-1.

11. HALL, C. S., Lyndzey, G., Loehlin, J. C. & Manosevitz, M. (1997). Úvod do teorií osobnosti. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo.
12. HALL, Calvin S. *Psychológia osobnosti: úvod do teórií osobnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1997. ISBN 80-00994-26-7.
13. HÖSCHL, C., Libiger, J. & Švestka, J. (Eds.). (2002). *Psychiatrie*. Praha: Tigris.
14. KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. 7. vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1227-0.
15. KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak zvládat stres*. Praha: Grada. 1994.
16. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Mít pro co žít*. Brno: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-33-3.
17. KŘIVOHLAVÝ, J. *Sestra a stres: příručka pro duševní pohodu*. Praha: Grada. 2010.
18. KŘÍŽ, P. *Kdo jsem, jaký jsem: aktivity pro osobnostní a sociální výchovu k podpoře sebepoznání a sebepojetí*. Kladno: AISIS. 2005.
19. LANGMEIER, J. & Krejčířová, D. (1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing.
20. MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9.
21. NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.
22. NAVRÁTILOVÁ, Jitka Juliet. *Myslet srdcem: psychedelická cesta Latinskou Amerikou*. Praha: Práh, 2019. ISBN 978-80-7252-808-0.

23. NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. Román (Host). ISBN 978-80-7491-486-7.
24. POLÁŠKOVÁ, Taťána, Dagmar MILOTOVÁ a Zuzana DVOŘÁKOVÁ. *Literatura: přehled středoškolského učiva*. 3. vydání. Třebíč: Vyuka.cz, 2015. Maturita (Vyuka.cz). ISBN 978-80-86873-14-5.
25. PROKOPENKO, J., & KUBR, M. *Vzdělávání a rozvoj manažerů*. Praha: Grada. 1996.
26. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0.
27. SMÉKAL, V., & Macek, P. (Eds.). *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister & Principal. 2002
28. ŠVAMBERK Šauerová, M. *Techniky osobnostního rozvoje a duševní hygieny učitele*. Praha: Grada. 2018.
29. TOMÁŠ, Eduard. *Živá věčnost: paměti mystika 2*. Druhé, zrevidované vydání. Praha: Avatar, 2018. ISBN 978-80-85862-95-9.

Internetové zdroje

30. BÍLEK, Petr. *Czech lit: Jan Němec* [online]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/jan-nemec-cz/>
31. KITTLOVÁ, Markéta. *ILiteratura.cz: Andronikova, Hana Nebe nemá dno* [online]. 3. 11. 2010 [cit. 2021-4-1]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/27263/andronikova-hana-nebe-nema-dno>

32. KADEŘÁVEK, Pavel. *Antika: Sokrates* [online]. 2004 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1934>
33. HEMELÍK, Martin. *Úvod do filosofie* [online]. Jihlava, 2014 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: www.vspj.cz/ISBN/.../Úvod%20do%20filosofie%20-%20Ma%20rtin%20Hemelík.pdf. Studijní opora pro kombinované studium. Vysoká škola polytechnická Jihlava.
34. MASARYKOVA UNIVERZITA: Studentský výzkum: Osamělost nemusí být znát. *Zprávy z muni* [online]. 9.7. 2020 ISSN 1801-0814. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/veda-a-vyzkum/13084-studentsky-vyzkum-osamelost-nemusi-byt-znat-a-socialni-site-ji-neumensuji>
35. STEHLÍKOVÁ, Olga. *ILiteratura.cz: Andronikova, Hana* [online]. 19.1.2012 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29419/andronikova-hana>
36. ŠALOMON, Jan. *Není trvalého štěstí v žádném z předmětů světa. Je v nás. Aneb o dlouhé cestě.* [online]. In: . [cit. 2021-5-5]. Dostupné z: <https://www.salomoun.cz/post/neni-trvaleho-stesti-v-zadnem-z-predmetu-sveta-je-v-nas-aneb-o-dlouhe-ceste/>
37. ZAJÍČKOVÁ, Miroslava. *Němcová: Babička* [online]. In: . 01.08.2013 [cit. 2021-5-24]. Dostupné z: <http://rozvrhy.oaveseli.cz/Sablony/>

Přílohy

Příloha 1

Máj

Karel Hynek Mácha

1

Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
květoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol;
a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásky,
planoucí tam co slzy lásky.

I světy jich v oblohu skvoucí
co ve chrám věčné lásky vzešly;
až se – milostí k sobě vroucí
změnivše se v jiskry hasnoucí –
bloudící co milenci sešly.
Ouplné lůny krásná tvář –
tak bledě jasná, jasně bledá,
jak milence milenka hledá –
ve růžovou vzplanula zář;
na vodách obrazy své zřela
a sama k sobě láskou mřela.
Dál blyštil bledý dvorů stín,
jenž k sobě šly vzdy blíž a blíž,
jak v objetí by níž a níž
se vinuly v soumraku klín,
až posléze šerem v jedno splynou.
S nimi se stromy k stromům vinou. –
Nejzáze stíní šero hor,

tam bříza k boru, k bříze bor
se kloní. Vlna za vlnou
potokem spěchá. Vře plnou –
v čas lásky – láskou každý tvor.

Za růžového večera
pod dubem sličná děva sedí,
se skály v břehu jezera
daleko přes jezero hledí.
To se jí modro k nohoun vine,
dále zeleně zakvítá,
vždy zeleněji prosvítá,
až v dálce v bledé jasno splyne.

Po širošířé hladině
umdlelý dívka zrak upírá;
po širošířé hladině
nic mimo promyk hvězd nezírá;
Dívčina krásná, anjel padlý,
co amarant na jaro svadlý,
v ubledlých lících krásy spějí.
Hodina jenž jí všecko vzala,
ta v usta, zraky, čelo její
půvabný žal i smutek psala. –

Anotace